

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Aksinja Rönnlund

Resning i brottmål vid oriktig bevisvärdering – är svensk rätt på efterkälken?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin för examen: Period 1 HT 2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod och material	10
1.5 Perspektiv	12
1.6 Forskningsläge	13
1.7 Disposition	14
2 BROTTMÅLSDOMENS RÄTTSKRAFT	17
2.1 Domens rättskraft	17
2.2 Rättskraftens funktioner	18
3 RESNINGSINSTITUTETS GRUNDER	21
3.1 Resningsinstitutets framväxt	21
3.2 Resningsinstitutets funktioner	22
3.2.1 Avvägningen vid resning till den tilltalades förmån	23
3.2.2 Avvägningen vid resning till den tilltalades nackdel	25
3.2.3 Sammanfattande synpunkter	26
3.3 Resningsförfarandet	27
4 RESNING TILL FÖRMÅN FÖR DEN TILLTALADE	29
4.1 Den rättsliga regleringen	29
4.1.1 Resning på grund av brottsligt förfarande	30
4.1.2 Resning på grund av jäv	31
4.1.3 Resning på grund av falsk bevisning	32
4.1.4 Resning på grund av nya omständigheter eller nytt bevis	33

4.1.4.1	<i>Huvudregeln</i>	33
4.1.4.2	<i>Tilläggsregeln</i>	36
4.1.5	Resning på grund av uppenbart lagstridig rättstillämpning	39
4.2	Domstolspraxis	40
4.2.1	J.R -fallet	41
4.2.2	K.L-fallet	42
4.2.3	E.T -fallet	44
4.3	Sammanfattande synpunkter	45
5	BEVISVÄRDERING I BROTTMÅL	47
5.1	Bevisrättsliga utgångspunkter	47
5.2	Europakonventionens betydelse	49
5.3	Inskränkningar i bevisvärderingen	50
5.3.1	Förarbeten som inskränkning	50
5.3.2	Europakonventionen som inskränkning	52
5.3.3	Rättspraxis som inskränkning	54
5.3.3.1	<i>Balkongmålet</i>	55
5.3.3.2	<i>Ord mot ord-målen</i>	56
5.3.3.3	<i>Sammanfattande synpunkter</i>	58
5.3.4	Bevisvärderingsmetoder som inskränkning	58
5.4	När kan en domstols bevisvärdering anses vara oriktig?	60
6	RESNING PÅ GRUND AV ORIKTIG BEVISVÄRDERING	64
6.1	Möjligheten till resning vid oriktig bevisvärdering	64
6.1.1	Juliavgörandet	65
6.1.2	Kan Juliavgörandets räckvidd utvidgas?	66
6.2	Diskussionen i förarbetena	69
6.3	Komparativ utblick	70
6.3.1	Norge	70
6.3.2	Danmark	72
6.4	Sammanfattande synpunkter	73
7	ANALYS	74
7.1	Brister i nuvarande lagstiftning	74
7.2	Bör oriktig bevisvärdering införas som resningsgrund i svensk rätt? 76	
7.2.1	Vilka skäl talar för en lagändring?	76

7.2.2 Vilka skäl talar emot en lagändring?	80
7.2.3 Slutsats	83
7.3 Sammanfattande slutsatser	85
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	87
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	91

Summary

In Sweden, as in many other states governed by law, principles on legal force exist. As a result of these principles, an adjudicated case cannot be tried anew once the matter has been decided by a legally binding judgment. The rulings of the courts shall thus be firm and adamant; a rationale based on the principle of firmness. However, this contrasts with the principle of truth, which is based on the interest of materially correct judgments. According to this principle, the law must offer a possibility to review judgments and a possibility to quash erroneous judgments. Therefore, unconditional enforcement of the principle of firmness cannot come to pass whereupon the extraordinary legal remedy of exoneration has entered into force.

Exoneration serves as a safety valve on a material level, and enables a retrial in cases where the legally binding judgment appears to be materially incorrect. Exoneration in favour of a convicted person is regulated in the Swedish Code of Judicial Procedure, Chapter 58 Section 2, which grants exoneration on the basis of serious procedural errors or when a new circumstance or new evidence is invoked. Due to the requirement that the evidence presented must be completely new, exoneration cannot be granted solely on the basis that the evaluation of evidence appears to be incorrect; a regulation that in recent years has received some criticism.

The purpose of this essay is twofold; to examine whether exoneration *can* be granted due to incorrect evaluation of evidence according to applicable law and to examine whether incorrect evaluation of evidence *should* be adopted as a legal ground for exoneration in Swedish law. The examination includes an account of the Swedish regulation, relevant case law and the requirements stated in the European Convention where the purpose is subsequently achieved through an analysis of relevant material. In relation to the purpose of the essay, the question arises as to whether, and if so when, a court's evaluation of evidence can be considered incorrect. When reviewing the

question, it is revealed that applicable law places certain requirements on the court's evaluation of evidence. The essay thus concludes that a court's evaluation of evidence can be flawed and that the requirements should be able to serve as guidelines when assessing whether an evaluation of evidence has been carried out incorrectly.

When examining the question of whether exoneration can be granted due to incorrect evaluation of evidence according to applicable law, it is shown that the Supreme Court's case-law can be extended and include cases where incorrect evaluation of evidence is invoked as a legal ground for exoneration. However, the courts have shown a restrictive approach to this. The essay thus concludes that the theoretical possibilities for exoneration due to incorrect evaluation of evidence exists, but that the practical possibility are minimal. In light of this, the essay examines whether incorrect evaluation of evidence should be adopted as a legal ground for exoneration in Swedish law. After balancing the interests for and against such legal ground, the essay concludes that incorrect evaluation of evidence should be adopted as a legal ground for exoneration in Swedish law, since such regulation would have been more in compliance with the rule of law.

Sammanfattning

I Sverige, liksom i många andra rättsstater, finns regler om rättskraft. Till följd av dessa regler får ett avgjort mål inte tas upp till förnyad prövning, sedan målet slutligt avgjorts genom en lagakraftvunnen dom. Domstolarnas avgöranden ska därmed vara orubbliga och oföränderliga; ett synsätt som har sin grund i orubblighetsprincipen. I kontrast till orubblighetsprincipen står emellertid sanningsprincipen. Principen grundar sig i intresset av materiellt riktiga domar och uppställer med anledning av det ett krav på att oriktiga domar ska kunna rättas till. Mot bakgrund av sanningsprincipen kan ett ovillkorligt upprätthållande av orubblighetsprincipen således inte ske, vilket lagt grund för det extraordinära rättsmedlet resning.

Resning fungerar som en säkerhetsventil på det materiella planet och syftar till att möjliggöra en förnyad prövning i mål där det lagakraftvunna avgörandet framstår som oriktigt. Resning i brottmål till förmån för en tilltalad regleras i 58 kap. 2 § RB, som beviljar resning på grund av grövre rättegångsfel samt då nya omständigheter eller nytt bevis tillkommit efter dom. Till följd av lagrummets så kallade nyhetskrav är det enligt nuvarande reglering inte möjligt att beviljas resning på den grund att bevisvärderingen framstår som oriktig; en reglering som på senare år fått viss kritik.

I uppsatsen undersöks möjligheten till resning då man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund. Syftet är dels att undersöka om resning *kan* beviljas på grund av oriktig bevisvärdering enligt gällande rätt, dels att undersöka om oriktig bevisvärdering *bör* införas som resningsgrund i svensk rätt. Undersökningen omfattar en redogörelse av den svenska regleringen, relevant rättspraxis samt konventionsrättens krav där syftet sedermera uppnås genom en analys av relevant material. I relation till uppsatsens syfte aktualiseras frågan om, och i så fall när, en domstols bevisvärdering kan anses vara oriktig. Vid undersökning av frågan uppdagas att gällande rätt ställer vissa krav på bevisvärderingen. I uppsatsen dras således slutsatsen att en

domstols bevisvärdering kan klassificeras som oriktig och att kraven bör kunna tjäna som vägledning vid en bedömning av huruvida bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd.

Vid undersökning av frågan om resning kan beviljas på grund av oriktig bevisvärdering enligt gällande rätt påvisas att Högsta domstolens praxis kan utvidgas till att även omfatta mål där man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund, men att domstolen uppvisat en restriktiv inställning till det. Uppsatsens slutsats är således att de teoretiska möjligheterna till resning på grund av oriktig bevisvärdering existerar, men att den praktiska möjligheten är minimal. I ljuset av det undersöker uppsatsen om oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt. Efter en avvägning av skälen för respektive emot införandet av en sådan resningsgrund nås slutsatsen att oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt, då en sådan reglering hade varit mer rättssäker än den som råder idag.

Förord

Hösten 2017 påbörjade jag mina studier vid Juridiska fakulteten i Lund. Nu, fyra och ett halvt år senare, är tiden kommen för nya utmaningar. Aldrig hade jag kunnat tro att en utbildning skulle vara så givande, utmanande och samtidigt gå så fort. Ser man tillbaka på studieåren visar det sig snabbt att det är tack vare ett antal personer som tiden sprungit förbi. Jag vill därför rikta ett särskilt tack till min familj, släkt och vänner för all hjälp och allt stöd under dessa år.

Beträffande denna uppsats finns det flera personer jag vill tacka. Tack till min handledare Ulrika Andersson för givande diskussioner och ovärderliga synpunkter. Tack till Jannica Stefansson som korrekturläst och kommenterat uppsatsen. Tack till mamma som alltid stöttar och uppmuntrar mig. Avslutningsvis, tack min Axel för att du alltid står vid min sida. Tack för allt du gjort och gör för mig.

Helsingborg, den 29 december 2021

Aksinja Rönnlund

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
ED	Europadomstolen
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning 1
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avdelning 2
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
Retsplejeloven	Lov om rettens pleje
RF	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
SOU	Statens offentliga utredningar
Straffeprocessloven	Lov om rettergangsmåten i straffesaker

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Det svenska rättssystemet har länge klassats som rättssäkert och välfungerande med en djupgående respekt för rättsstatsprinciperna.¹ Principerna märks tydligt inom brottmålsprocessen, där de utgör ett viktigt fundament för flera väsentliga rättsregler. Att åklagaren bär bevisbördan, att staten vanligen erbjuder och bekostar den tilltalades försvarare samt det i brottmål gällande beviskravet bortom rimligt tvivel utgör alla exempel härpå.² Reglerna syftar till att säkerställa materiellt korrekta domar, vilket är av fundamental betydelse i en rättsstat. Trots det inträffar det ibland felaktigheter inom den dömande verksamheten; fel som ytterst åtgärdas genom resning.

Resning är ett extraordinärt rättsmedel genom vilket en lagakraftvunnen dom kan omprövas. Rättsmedlet fungerar som en säkerhetsventil på det materiella planet och aktualiseras i mål där det lagakraftvunna avgörandet framstår som oriktigt.³ En ansökan om resning beviljas dock mycket sällan; en hållning som har sin grund i orubblighetsprincipen.⁴ Principen, som innebär att en lagakraftvunnen dom inte kan prövas på nytt, syftar till att skapa förutsägbarhet och trygghet för parterna i målet.⁵ En rättsordning som ovillkorligt upprätthåller lagakraftvunna avgöranden, även i fall där de framstår som materiellt oriktiga, skulle emellertid försvaga allmänhetens tilltro till rättskipningen och vara stötande för rättskänslan. Orubblighetsprincipen kan således inte gälla utan undantag, vilket lagt grund för det extraordinära rättsmedlet resning.⁶

¹ I en internationell mätning rankades Sverige år 2020 som det fjärde mest rättssäkra landet i världen; en toppnotering landet haft sedan länge. Se The World Justice Project, "Rule of Law Index 2020" <<https://www.worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2020/Sweden>> (besökt 2021-10-07).

² Martinsson (2021) s. 87.

³ Welamson och Munck (2016) s. 172.

⁴ Martinsson (2021) s. 89.

⁵ SOU 1938:44 s. 65.

⁶ Welamson och Munck (2016) s. 171.

Resning i brottmål till förmån för den tilltalade regleras i 58 kap. 2 § rättegångsbalken (1942:740). Lagrummet är uppdelat i fem resningsgrunder, som bland annat beviljar resning i mål där domare eller åklagare varit jävig och mål där den rättstillämpning som legat till grund för domen uppenbart strider mot lag. Den praktiskt viktigaste resningsgrunden återfinns i bestämmelsens fjärde punkt, som tar sikte på fall där nya omständigheter eller nytt bevis tillkommit efter dom.⁷ Vid resningsreglernas införande i RB fördes en diskussion om huruvida oriktig bevisvärdering borde införas som resningsgrund. Förslaget avfärdades dock, bland annat med motiveringen att en omprövning grundad på oriktig bevisvärdering redan möjliggjordes genom det ordinära överklagandeförfarandet.⁸

På senare år har flera fall av oriktigt dömda uppdagats. Fallen har påvisat brister i det svenska rättssystemet och givit upphov till omfattande kritik som bland annat tagit sikte på de bevisvärderingsfel som förekom i målen.⁹ Att rättegångsbalkens regler inte medger resning i fall där bevisvärderingen framstår som oriktig blir mot bakgrund av det uppseendeväckande, vilket utgjort grunden till denna uppsats.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att undersöka möjligheten till beviljad resning då man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund. Inom ramen för uppsatsens syfte ligger att undersöka resningsinstitutet de lege lata, med fokus på frågan om resning kan beviljas på grund av oriktig bevisvärdering enligt gällande rätt. Därutöver avser uppsatsen att analysera lagstiftningen de lege ferenda, där tonvikten lagts på frågan om oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt. För att uppnå syftet undersöker jag följande frågeställningar:

⁷ Welamson och Munck (2016) s. 198.

⁸ SOU 1938:44 s. 73 f.

⁹ Se bl.a. JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 469 f.

- 1) Under vilka förutsättningar kan resning beviljas enligt 58 kap. 2 § rättegångsbalken?
- 2) När kan en domstols bevisvärdering anses vara oriktig?
- 3) Kan en ansökan om resning beviljas på den grund att bevisvärderingen framstår som oriktig enligt gällande rätt?
- 4) Bör oriktig bevisvärdering införas som resningsgrund i svensk rätt?

1.3 Avgränsningar

Det huvudsakliga ämnet för denna uppsats är resning till den tilltalades förmån. Resning till men för den tilltalade behandlas därför inte i någon större utsträckning, annat än för att belysa de skillnader som föreligger instituten emellan. Enligt 58 kap. 2 § RB kan resning till förmån för den tilltalade beviljas på fem grunder. Inom ramen för denna uppsats läggs fokus på den fjärde resningsgrunden om nytillkomna omständigheter och bevis; övriga resningsgrunder behandlas således mer översiktligt. Då uppsatsen främst syftar till att granska de materiella förutsättningarna för resning behandlas resningsförfarandet samt de formella förutsättningarna för resning endast ytligt. Då det ligger utanför uppsatsens syfte undersöks inte resning i tvistemål. Av samma skäl utelämnas även övriga extraordinära rättsmedel, det vill säga domvilla och återställande av försutten tid.

För att skapa förståelse för ämnets praktiska konsekvenser innehåller uppsatsen ett särskilt avsnitt om bevisvärdering i brottmål. Avsikten är inte att ge en fullständig bild av bevisvärderingsreglerna; istället lyfts de delar som är mest relevanta för denna uppsats fram. På grund av utrymmesskäl görs en liknande avgränsning även i avsnittet om brottmålsdomens rättskraft. Slutligen har resningsförfarandet i hovrätt så gott som utelämnas ur framställningen. Praxisgenomgången i avsnitt fyra undersöker således enbart mål från Högsta domstolen, där fokus lagts på hur resningsgrunden om nytillkomna omständigheter och bevis tolkats i praxis.

1.4 Metod och material

Uppsatsens undersökning av gällande rätt sker genom tillämpning av rättsdogmatisk metod. Den rättsdogmatiska metoden innebär att framställningen sker utifrån en studie av lagstiftning, förarbeten, praxis samt rättsdogmatiskt orienterad litteratur.¹⁰ En särskild del i denna de lege lata-undersökning består av en granskning av andra länders resningsinstitut, vilket möjliggjorts genom en tillämpning av den komparativa metoden.¹¹ Metoden har samma tillvägagångssätt som den rättsdogmatiska och tillämpas vid studier av utländsk rätt, med fokus på hur den aktuella frågan hanterats inom ramen för ett annat lands rättsordning.¹² Den komparativa metoden är oftast något svårtillämplig, då studier av utländsk rätt vanligen är behäftade med särskilda metodproblem rörande sökandet efter adekvata rättskällor, begreppsbildning samt språkförbistring.¹³ Inom ramen för denna uppsats bedöms dock dessa problem som mindre allvarliga, då komparationen görs med länder vars språk och rättsordningar är nära besläktade den svenska.¹⁴

Den rättsdogmatiska metoden har till uppgift att beskriva, systematisera och tolka gällande rätt.¹⁵ Metoden är således fri från analytiska inslag, varför lagstiftningsförslag och de lege ferenda-analyser faller utanför dess principiella ram.¹⁶ För att uppnå uppsatsens syfte räcker det emellertid inte att enbart fastställa gällande rätt; denna ska också analyseras och, i den mån det finnes nödvändigt, kritiseras. För att tillgodose detta har även den rättsanalytiska metoden tillämpats. Den rättsanalytiska metoden skiljer sig från den rättsdogmatiska så till vida att den inte enbart utreder vad som är gällande rätt, utan även innebär en analys och möjlighet till kritik utav densamma. Metoden möjliggör således den de lege ferenda-analys som uppsatsen syftar till att genomföra. Genom metoden är det även möjligt att

¹⁰ Nääv och Zamboni (2018) s. 21.

¹¹ Nääv och Zamboni (2018) s. 41.

¹² Bogdan (2003) s. 28.

¹³ Bogdan (2003) s. 30 ff.

¹⁴ Zweigert och Kötz (1998) s. 277 ff.

¹⁵ Sandgren (2018) s. 48 ff.

¹⁶ Olsen (2004) s. 111 ff.

använda material utöver de klassiska rättskällorna såsom underrättsdomar, rättsliga ställningstaganden och rekommendationer.¹⁷

Uppsatsens första del undersöker i huvudsak resningsinstitutet och är således av mer deskriptiv natur. Materialet som används till den delen i uppsatsen utgår från lagtext och förarbeten, då dessa ger en tydlig inblick i lagstiftningens bakomliggande syfte. Det ska dock noteras att resningsbestämmelserna, som i grunden härrör från processkommissionens betänkande från 1926 samt processlagberedningens förslag till rättegångsbalk från 1938, endast genomgått mindre ändringar sedan dess ikraftträdande. Motiven kan således anses vara något föråldrade, varför viss komplettering behövs. Som komplement till förarbetena används praxis och litteratur, där *Rättegång VI: Processen i hovrätt och Högsta domstolen* av Lars Welamson och Johan Munck, *Rättsmedlen* av Per Olof Ekelöf och Henrik Edelstam samt Thorsten Cars avhandling *Om resning i rättegångsmål* intagit en särskild roll. Bland den praxis som studeras har tre rättsfall valts ut för närmare granskning. Genom att begränsa antalet rättsfall har det varit möjligt att studera domarna mer ingående; studien har således ett kvalitativt förhållningssätt snarare än kvantitativt. De utvalda rättsfallen har fått stor medial uppmärksamhet och varit föremål för en omfattande samhällsdebatt, vilket är det huvudsakliga skälet till att valet föll på dem.

Frågan om vad som klassificeras som oriktig bevisvärdering gör sig naturlig i förhållande till uppsatsens syfte, varför uppsatsens andra del granskar bevisvärderingsförfarandet i brottmål. För att utreda rättsläget används de allmänt accepterade rättskällorna, det vill säga lag, förarbeten, doktrinen samt rättspraxis. Den sistnämnda rättskällan används dock med viss försiktighet, då det råder oenighet om vilken vikt som skall tillmätas Högsta domstolens så kallade bevisprejudikat.¹⁸ Bevisprejudikaten som studeras inom denna del är väl citerade i doktrin, förarbeten och övriga praxis vilket är anledningen till att valet föll på just dem.

¹⁷ Sandgren (2018) s. 50 f.

¹⁸ Diesen (2015/16) s. 666 f.

Uppsatsens tredje del tar sikte på möjligheten till beviljad resning då man återoppar oriktig bevisvärdering som resningsgrund. För denna del har ett rättsfall från Högsta domstolen valts ut för närmare granskning, vilket valts på grund av dess aktualitet i förhållande till uppsatsens syfte. Inom ramen för denna del studeras även Norges och Danmarks resningsinstitut. Den komparativa utblicken är avsedd att vara översiktlig, och kommer därför huvudsakligen att studera grannländernas lagtext samt i viss utsträckning doktrin som finns tillgänglig där.

1.5 Perspektiv

Uppsatsen är skriven utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv i den mening att uppsatsens fjärde och sista frågeställning analyseras utifrån kravet på rättssäkerhet. För att skapa underlag för en sådan analys behöver begreppet rättssäkerhet preciseras. Klart är att begreppet inte har någon entydig definition, varför det råder viss oklarhet om vad som ryms inom dess principiella ram. Denna oklarhet föreligger trots att rättssäkerhet som begrepp konstituerats under senare hälften av 1700-talet, som en reaktion i syfte att tillvarata individens rättigheter gentemot den styrande makten.¹⁹

Den rättspolitiska diskussionen om rättssäkerhetens innebörd var särskilt livlig på 1980-talet med anledning av ett antal förslag rörande lagstiftningen mot ekonomisk brottslighet.²⁰ Vid diskussioner om rättssäkerhetsbegreppets innebörd kan därför Kommissionen mot ekonomisk brottslighets slutbetänkande användas som utgångspunkt, där man skiljer mellan ett så kallat traditionellt- och modernt rättssäkerhetsbegrepp. Det traditionella begreppet innehåller enligt betänkandet två centrala moment; kravet på förutsägbarhet samt likhet inför lagen och rättstillämpningen, medan det moderna begreppet innefattar en rätt att inte behöva utsättas för brott.²¹ De aspekter som framfördes i betänkandet fick sedermera fotfäste i den efterföljande propositionen, dock med viss modifikation. Likt betänkandet

¹⁹ SOU 1984:15 s. 129 f.

²⁰ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 23.

²¹ SOU 1984:15 s. 129 f.

tillskrev propositionen rättssäkerhetsbegreppet två delar; formell rättssäkerhet samt materiell rättssäkerhet. Enligt propositionen uppställer den formella rättssäkerheten liknande krav som betänkandets traditionella begrepp, till skillnad från den materiella rättssäkerheten som utöver rätten att inte behöva utsättas för brott även innefattar faktiska möjligheter att i ett enskilt fall nå ett rättvist resultat.²²

Rättssäkerhetens innebörd har även diskuterats i doktrinen som till stor del återanknyter till förarbetenas begreppsdelar. Inom ramen för denna diskussion framhålls ofta kravet på förutsägbarhet samt kravet på likabehandling som rättssäkerhetsbegreppets kärna.²³ Utöver dessa centrala moment har begreppet inom den juridiska doktrinen även tillskrivits andra element, däribland kravet på att rättsliga beslut ska vara etiskt godtagbara.²⁴

Under åren har rättssäkerhetsbegreppet även tillerkänts andra beståndsdelar, såsom rätten att få anklagelser om brott utredda och prövade i domstol inom rimlig tid, förbudet mot godtyckligt frihetsberövande samt rätten till en korrekt och opartisk rättegång.²⁵ Betänkandet och propositionens rättssäkerhetsbegrepp är dock fortfarande relevanta, och många av de nytillkomna beståndsdelarna kan härledas dit. Mot bakgrund av det kommer förarbetenas olika rättssäkerhetsbegrepp att stå som utgångspunkten för framställningen. Ett sådant förhållningssätt skapar goda förutsättningar för en bred analys, där flera olika rättssäkerhetsaspekter blir belysta.

1.6 Forskningsläge

Resningsinstitutet har enbart varit föremål för få vetenskapliga studier, då intresset för resningsfrågor inom den rättsvetenskapliga forskningen länge varit tämligen lågt.²⁶ Tills relativt nyligen var det huvudsakliga akademiskt litterära verket på resningsinstitutets område Thorsten Cars avhandling

²² Prop. 1984/85:32 s. 36.

²³ Zila (1990) s. 296 f.

²⁴ Pezcnik (1986) s. 48 f.

²⁵ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 32 ff.

²⁶ Träskman (2005) s. 251.

Om resning i rättegångsmål från år 1959. På senare år har intresset för resningsinstitutet dock ökat inom den rättsvetenskapliga forskningen. I dagsläget pågår avhandlingsprojekt avseende resningsinstitutet inom kriminologi samt processrätt och nyligen publicerades en doktorsavhandling på området av Moa Lidén vid Uppsala universitet.²⁷ Utöver nämnda avhandlingar behandlas resningsinstitutet även i doktrinen där välkända rättsvetare såsom Henrik Edelstam²⁸, Lars Welamson²⁹ och Johan Munck³⁰ på ett relativt övergripande sätt undersökt institutet.

Frågan om resning vid oriktig bevisvärdering har inte tidigare varit föremål för något större forskningsprojekt, även om frågan i viss mån behandlats av Ulf Lundqvist i *Om prövningstillstånd i Högsta domstolen vid godtycklig eller uppenbart oriktig bevisvärdering*. I detta verk behandlas dock frågan om resning vid oriktig bevisvärdering enbart övergripande då verket, som titeln avslöjar, främst lagt fokus på frågan om prövningstillstånd. Mot bakgrund av det finns det ett forskningsbehov avseende det i uppsatsen undersökta området, vilket följande uppsats avser att bidra till.

1.7 Disposition

Uppsatsen består av totalt sju kapitel. Efter förevarande kapitel följer fem kapitel som redogör för rättsläget de lege lata samt ett kapitel som analyserar lagstiftningen de lege ferenda. Viss analys sker löpande, med en uppsamlade analys i uppsatsens sista kapitel.

I uppsatsens andra kapitel ges en översiktlig redogörelse för brottmålsdomens rättskraft samt dess funktioner. Då resningsinstitutet utgör ett undantag till huvudregeln som är brottmålsdomens rättskraft, utgör kapitlet en naturlig utgångspunkt för den fortsatta framställningen.

²⁷ Martinsson med hänvisningar (2021) s. 88.

²⁸ Per Olof Ekelöf och Henrik Edelstam, Rättsmedlen (2008).

²⁹ Lars Welamson och Johan Munck, Processen i hovrätt och Högsta domstolen – Rättegång VI (2016).

³⁰ Ibid.

I uppsatsens tredje kapitel presenteras resningsinstitutet och dess grunder. Kapitlet inleds med en kort historisk bakgrund, följt av en redogörelse för resningsinstitutets funktioner och motiv. Då motiven bakom resningsreglerna skiljer sig åt beroende på om det avser resning till förmån respektive men för den tilltalade, behandlas motiven bakom respektive regel var för sig; detta för att i tydligast mån belysa de skillnader som föreligger instituten emellan. Avslutningsvis redogör kapitlet för resningsförfarandet, om än i korta drag. Kapitlet syftar till att ge förståelse och perspektiv på den efterföljande genomgången samt motivera de slutsatser som sedermera presenteras.

I det fjärde kapitlet redogörs för de materiella förutsättningarna för beviljad resning. Kapitlet inleds med en redogörelse för resningsgrunderna i 58 kap. 2 § rättegångsbalken, med fokus på den för uppsatsen aktuella resningsgrunden om nytillkomna omständigheter och bevis. Därefter undersöks hur denna resningsgrund tillämpats i praktiken, där exempel från rättstillämpningen lyfts fram för en närmare granskning.

Kapitel fem tar sikte på bevisvärderingen i brottmål. Kapitlet inleds med en översiktlig redogörelse av relevanta bevisrättsliga utgångspunkter i såväl svensk som europeisk rätt. Därefter följer en utredning av de krav som uppställs i gällande rätt då domstolarna värderar bevis i brottmål. I det avslutande avsnittet sammanfattas och analyseras slutligen de omständigheter som talar för att en oriktig bevisvärdering skett.

I kapitel sex undersöks möjligheten till beviljad resning då man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund. Kapitlet inleds med en redogörelse för ett resningsmål i vilket HD beviljade resning utanför rättegångsbalkens bestämmelser. I anslutning härtill förs därefter en diskussion om huruvida resning skulle kunna beviljas på motsvarande sätt vid åberopande av oriktig bevisvärdering som resningsgrund. Vidare följer en redogörelse för de argument lagstiftaren åberopade till stöd för att exkludera oriktig bevisvärdering som resningsgrund från gällande rätt, följt av en analys av hur dessa argument stått sig över tid. Avslutningsvis följer en översiktlig

redogörelse över det norska och danska resningsinstitutet; detta för att skapa en inblick i hur likartade grannländer valt att hantera uppsatsens problemkomplex.

I det sjunde och avslutande kapitlet behandlas slutligen frågan om oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt. Kapitlet inleds med en redogörelse för de brister uppsatsen identifierat i nuvarande lagstiftning, följt av en analys av huruvida oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt. Inom ramen för denna analys redogörs inledningsvis för de skäl som talar för resningsgrundens införande, följt av en redogörelse för de skäl som talar emot införandet av en sådan resningsgrund. Avslutningsvis presenteras den slutsats som fattats i förhållande till frågan. Kapitlet avslutas därefter med en övergripande sammanfattning, där de slutsatser som fattats i förhållande till uppsatsens presenteras.

2 Brottmålsdomens rättskraft

Resning är ett extraordinärt rättsmedel som blir aktuellt först då en dom eller ett beslut vunnit laga kraft. Att resning endast aktualiseras under angiven förutsättning grundar sig i den praktiska funktion som resningsinstitutet avser att fylla; att genombryta det lagakraftvunna avgörandets rättskraft. För att resningsinstitutet och reglerna därtill ska bli begripliga är det därför av betydelse att brottmålsdomens rättskraft initialt klarläggs, vilket följande kapitel på ett övergripande sätt avser att göra.

2.1 Domens rättskraft

En brottmålsdom vinner efter överklagandetidens utgång laga kraft. Domen kan därefter inte längre överklagas med något ordinärt rättsmedel, utan enbart tillgripas på extraordinärt sätt. Då domen vunnit laga kraft kan även eventuella påföljder verkställas, såsom utdömt fängelsestraff eller böter.³¹ Vid samma tidpunkt inträder ytterligare en viktig rättsföljd, då domen får rättskraft.³² I svensk rätt förekommer rättskraften i två slag, positiv och negativ, där respektive rättskraft fyller olika funktion. Till följd av den positiva rättskraften får domen bindande betydelse, innebärandes att domen kan tillmätas bevisverkan i en senare process angående en annan sak. Genom den positiva rättskraften får domen således ställning som ett orubbligt bevisfaktum, även kallat rättskraftens prejudiciella betydelse.³³ Den positiva rättskraftsfunktionen är emellertid främst aktuell för tvistemål, varför framställningen fortsättningsvis kommer att lämna denna funktion därhän.³⁴

Brottmålsdomens negativa rättskraft kommer till uttryck i 30 kap. 9 § RB. Enligt detta lagrum får frågan om en persons skuld till viss gärning inte tas upp till förnyad prövning, sedan frågan slutligt avgjorts genom en lagakraftvunnen dom. Denna följdverkan gäller mot samtliga, åklagare såväl

³¹ Carlsson och Persson (2004) s. 86.

³² 30 kap. 9 § RB.

³³ Carlsson och Persson (2004) s. 86.

³⁴ Welamson (1949) s. 41.

som målsägande, oberoende av vem som fört talan i den tidigare rättegången.³⁵ En ny stämningsansökan i samma ärende ska enligt bestämmelsen därmed avvisas på grund av res judicata, förutsatt att ansökan avser samma gärning³⁶ och riktar sig mot samma person.³⁷ I 30 kap. 9 § RB fastställs således domens orubblighet, vilket utgör en grundläggande princip i svensk rätt.

30 kap. 9 § RB ger därutöver även uttryck för den fundamentala principen ne bis in idem, som innebär att samma sak inte får prövas två gånger.³⁸ Principen är kodifierad i flera internationella konventioner som Sverige anslutit sig till, däribland artikel 4.1 i tilläggsprotokoll nummer sju till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Konventionsbestämmelsen har dock ett något snävare tillämpningsområde än 30 kap. 9 § RB, och stadgar att ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för brott vilken hen redan blivit slutgiltigt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen. Till skillnad från den svenska rättskraftsregeln utgör artikeln således inget hinder för ny prövning i brottmål, då prövningen görs till förmån för den tilltalade.³⁹

2.2 Rättskraftens funktioner

En berättigad fråga i sammanhanget är huruvida den negativa rättskraften motverkar rättskipningens effektivitet, särskilt i de fall där en materiellt felaktig dom meddelats. Det enkla svaret på denna fråga är ja, varför rättskipningens effektivitet ofta används som det huvudsakliga argumentet mot rättskraftsinstitutet.⁴⁰

³⁵ Fitger m.fl. (2021) kommentaren till 30 kap. 9 § RB.

³⁶ En avgörande fråga i sammanhanget är hur man fastställer gärningens identitet. Eftersom framställningen avser att belysa rättskraftens betydelse för resningsinstitutet lämnas dock identitetsproblemen därhän.

³⁷ Ekelöf m.fl. (2018) s. 204 ff.

³⁸ Welamson (1949) s. 18.

³⁹ Guide on Article 4 of Protocol No. 7 to the European Convention on Human Rights – ”Right not to be tried or punished twice”, punkt 70 <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_ENG.pdf> (besökt 2021-11-15).

⁴⁰ Welamson (1949) s. 46 ff.

Motiven till stöd för rättskraftsinstitutet är dock flera. I förarbetena framhålls särskilt trygghetsfunktionen som grund för domens negativa rättskraft, där det betonas att parterna i en process bör kunna åtnjuta den trygghet som följer av ett slutligt avgörande. Detta gäller särskilt för den frikände i brottmål, som utan rättskraftsregeln hade gått med ständig oro över att åter ställas till svars för brottet ifråga. Vidare framhålls att ett rättssystem utan rättskraftsregeln hade skapat en social otrygghet som hade undergrävt den allmänna tilliten till rättskipningen, vilket i sig hade skadat rättskipningens legitimitet.⁴¹

Enligt Welamson ter sig denna trygghetsfunktion olika för civil- respektive brottmålsdomar. Welamson framhåller att trygghetsfunktionen i tvistemål får sin särskilda karaktär av det förhållande att en dom kan bli av stor betydelse för flera civilrättsliga dispositioner. Blir denna grund rubbad genom att tvisten får en motsatt utgång i en senare process, skulle stora osäkerhetsproblem kunna uppstå.⁴² Brottmålsdomens negativa rättskraft kan dock inte på samma sätt antas motverka osäkerhet i de privaträttsliga relationerna. Denna kan snarare sägas motverka det inhumana i att utsätta tilltalade för upprepande rättegångar på grund av rättskipningens ofullkomlighet.⁴³ Trygghetsfunktionen i brottmål fyller således snarare en funktion av psykologisk verkan på så sätt att den skapar trygghet för var och en som varit tilltalad i ett brottmål, att saken för hens skull är över.⁴⁴ Utöver den psykologiska effekten på den tilltalade, har även trygghetsfunktionen en psykologisk effekt på samhället. Denna effekt blir särskilt påtaglig vid frikännande domar; hade det funnits en möjlighet att när som helst ompröva skuldfrågan hade det nämligen förelegat en risk att den frikände bedöms som mindre respektabel, den frikännande domen till trots.⁴⁵

Utöver trygghetsfunktionen har den negativa rättskraften även en processekonomisk funktion, då den förhindrar förekomsten av kostsamma

⁴¹ SOU 1938:44 s. 65.

⁴² Welamson (1949) s. 50.

⁴³ Welamson (1949) s. 50 f.

⁴⁴ Welamson (1949) s. 51 f.

⁴⁵ Welamson (1949) s. 52 f.

dubbelprocesser. Förhindrandet av dubbelprocesser leder vidare till minskad arbetsbelastning hos domstolarna, vilket även det är fördelaktigt från ett processekonomiskt perspektiv.⁴⁶ Rättskraftsregeln utgör vidare ett incitament för åklagaren att bedriva förundersökningen med omsorg och inte väcka åtal i onödan; en drivkraft som troligen inte hade varit lika stark om åklagaren visste att hen kunde komplettera åtalet i efterhand alternativt väcka en ny talan för det fall det första åtalet ogillades.⁴⁷

Den negativa rättskraften har slutligen en auktoritetsfrämjande funktion. Om en och samma fråga vid flera tillfällen bedöms på olika sätt av domstolarna, föreligger en risk att allmänhetens förtroende för de rättskipande organens skicklighet och objektivitet rubbas. Genom rättskraftsinstitutet minimeras denna risk, vilket främjar domstolarnas auktoritet.⁴⁸

⁴⁶ SOU 1938:44 s. 65.

⁴⁷ Lindell m.fl. (2005) s. 267.

⁴⁸ Welamson (1949) s. 53.

3 Resningsinstitutets grunder

Följande kapitel redogör för resningsinstitutets tillkomst, dess funktioner samt förfarandet i rätten. Som kommer att framgå av följande framställning bygger resningsinstitutet på tydliga principer, vilka måste tas i beaktning vid en eventuell de lege ferenda-analys. För att möjliggöra den granskning uppsatsen syftar till är det därför inte tillräckligt att enbart undersöka resningsreglerna och dess materiella förutsättningar; därutöver krävs även en förståelse för resningsinstitutets grunder och struktur. Kapitlet utgör således en grund till kommande analys, samt syftar till att ge förståelse och perspektiv på den efterföljande genomgången.

3.1 Resningsinstitutets framväxt

I och med Svea hovrätts tillkomst år 1614 fick svensk rätt en fast instansordning samt regler om laga kraft och rättskraft. Till följd av det uppstod ett praktiskt behov av att kunna angripa ett avgörande som vunnit laga kraft, varpå grunden till dagens resningsinstitut lades. Det extraordinära rättsmedlet var dock inte en nyhet inom svensk rätt, då kungen sedan länge haft förmånsrätten att bryta domstolarnas avgöranden. Nyheten var istället att förmånsrätten, genom 1614 års rättegångsordinantia, blev ett lagreglerat rättsmedel.⁴⁹

Under 1600-talets andra hälft kom den kungliga förmånsrätten att regleras genom restitution. Rättsmedlet tog sikte på situationen då nya skäl framkommit efter det att domen vunnit laga kraft och syftade till att möjliggöra en förnyad prövning av bevisfrågan. Till följd av restitutionsreglerna hade kungen möjlighet att genombryta den lagakraftvunna domens rättskraft och återförvisa målet till den domstol som senast dömde i saken.⁵⁰

⁴⁹ Cars (1959) s. 48 ff.

⁵⁰ Cars (1959) s. 53 ff.

I 1734 års lag föreskrevs en möjlighet att hos kungen ansöka om återbrytande av lagakraftvunnen dom samt återställande av försutten tid. Rättsmedlet återbrytande av dom tog sikte på de fall som tidigare hanterats inom restitution förfarandet, det vill säga de fall där nya skäl framkommit efter målets avgörande. Med skäl avsågs i detta sammanhang främst bevisfakta, och att dessa skulle vara nya innebar ett krav på att sökande inte tidigare känt till dem eller förstått den betydelse för saken som de i själva verket hade.⁵¹ Närmre reglering av återbrytningsgrunden saknades och tillämpningen i praxis var diffus, varför viss oklarhet om lagrummet och dess tillämplighet förekom bland de rättsvårdande organen.⁵²

I samband med det arbete som föregick den nya rättegångsbalken utreddes de extraordinära rättsmedlen då man ansåg att rättsreglerna var i behov av ett förtydligande. Förslag lämnades 1926 av processkommissionen, 1935 av två sakkunniga inom justitiedepartementet och 1938 av processlagberedningen, där det sistnämnda förslaget så småningom utformades till lag.⁵³ Dagens resningsregler infördes genom lagen om extraordinära rättsmedel, som trädde i kraft den 1 januari 1940. Då den nya rättegångsbalken senare tillkom överfördes lagen om extraordinära rättsmedel i stort sett oförändrad till 58 kap. rättegångsbalken, där reglerna kvarstår än idag.⁵⁴

3.2 Resningsinstitutets funktioner

Som framgått av kapitel två får frågan om en persons skuld till en viss gärning inte tas upp till förnyad prövning, sedan frågan slutligt avgjorts genom en lagakraftvunnen dom. Domstolarnas avgöranden ska således vara orubbliga och oföränderliga; ett synsätt som har sin grund i orubblighetsprincipen.⁵⁵

I kontrast till orubblighetsprincipen står emellertid sanningsprincipen. Principen grundar sig i intresset av materiellt riktiga domar och uppställer

⁵¹ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 79.

⁵² Cars (1959) s. 69 f.

⁵³ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 79.

⁵⁴ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 79.

⁵⁵ Diesen och Häckter (1998) s. 22.

med anledning av det ett krav på att oriktiga domar ska kunna rättas till.⁵⁶ Mot bakgrund av sanningsprincipen kan ett ovillkorligt upprätthållande av orubblighetsprincipen således inte ske, varför lagstiftaren medgivit vissa undantag från principen. Undantagen, som under vissa angivna förutsättningar medger förnyad prövning i mål där det lagakraftvunna avgörandet framstår som oriktigt, utgörs av de extraordinära rättsmedlen resning, klagan över domvilla samt återställande av försutten tid.⁵⁷

Resning fungerar som en säkerhetsventil på det materiella planet, och syftar till att möjliggöra en förnyad prövning i mål där det lagakraftvunna avgörandet framstår som materiellt oriktigt.⁵⁸ I egenskap av undantagsregel aktualiseras emellertid resning enbart under särskilda, strikt begränsade förutsättningar.⁵⁹ Vid frågan om resning ställs således intresset av materiellt korrekta domar mot intresset av domens orubblighet. Resningsinstitutet bygger därmed på en avvägning mellan sannings- och orubblighetsprincipen; en avvägning som i viss mån skiljer sig mellan de olika resningsreglerna. Skillnaden sammanhänger med de intressen som respektive regel avser att skydda, vilket följande delavsnitt avser att undersöka närmare.⁶⁰

3.2.1 Avvägningen vid resning till den tilltalades förmån

Då resning söks till förmån för den tilltalade gör sig intresset av en materiellt riktig dom framträdande. Detta återspeglas bland annat i förarbetena, där det betonas att möjligheten till resning bör vara mer vidsträckt när resning söks till den tilltalades förmån. Det är, enligt förarbetena, mer angeläget att den oskyldigt dömda får upprättelse än att den som en gång lyckats undgå ansvar fälls.⁶¹

⁵⁶ Martinsson (2021) s. 89.

⁵⁷ Welamson och Munck (2016) s. 171.

⁵⁸ SOU 1938:44 s. 65.

⁵⁹ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 175.

⁶⁰ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 175 f.

⁶¹ SOU 1938:44 s. 69.

Vid resning till den tilltalades förmån väger sålunda sanningsprincipen tyngst, vilket framförallt motiveras av den för en rättsstat fundamentala målsättningen att ingen oskyldig ska dömas för brott.⁶² Den enskildes intresse av att inte förbli felaktigt dömd utgör därmed ett starkt motiv till sanningsprincipens framträdande ställning; ett intresse som ytterst tillgodoses genom en förnyad prövning där den felaktiga domen upphävs.⁶³ Ytterligare motiv till stöd för principens ställning är dess betydelse för människovärdet. Erfarenhet visar nämligen att rättsordningar som accepterar att oskyldiga straffas har en negativ inverkan på allmänhetens respekt för människovärdet, även om det endast sker under speciella förhållanden och i enstaka fall. Genom sanningsprincipens framträdande ställning förmedlar lagstiftaren en mer human inställning, varpå människovärdet får en högre status i allmänhet.⁶⁴

Sanningsprincipens framträdande roll motiveras vidare av allmänhetens tilltro till rättskipningen samt rättskipningens moralbildande funktion, vilka båda hade riskerats om felaktigt fällande domar inte hade gått att åtgärda.⁶⁵ Motiveringen till det bottnar i att det allmänna rättsmedvetandet upprörs i betydligt högre grad i de fall en oskyldig människa döms till straffrättsligt ansvar än i de fall en brottsling går fri. En oriktigt fällande dom som i efterhand inte går att åtgärda är således mera ägnad att skapa misstro gentemot rättskipningen, vilket i sig hade äventyrat straffets moralbildande funktion.⁶⁶ Som motargument till detta kan dock framhållas att resning till förmån för en tilltalad skadar domstolarnas auktoritet och därmed respekten för lag och rätt; beviljad resning kan nämligen tolkas som ett bevis på att rättskipningens aktörer inte har förmåga att döma korrekt. Argument av detta slag har visserligen rätt i det att oriktiga domar skadar domstolens auktoritet men missar, enligt Ekelöf, den huvudsakliga poängen. Då det finns skäl att anta att en brottmålsdom är felaktig kan nämligen allmänhetens förtroende

⁶² SOU 1926:32 s. 236.

⁶³ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 189.

⁶⁴ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 189.

⁶⁵ Welamson och Munck (2016) s. 192 f.

⁶⁶ Welamson (1949) s. 48.

för rättsväsendet enbart bibehållas under en förutsättning; att resning beviljas och att en ny prövning sker.⁶⁷

3.2.2 Avvägningen vid resning till den tilltalades nackdel

Vid resning till men för den tilltalade intar orubblighetsprincipen en överordnad ställning. Detta återspeglas bland annat i lagtexten, som beviljar resning till nackdel för den tilltalade under klart mycket mer begränsade förutsättningar än till dennes förmån.⁶⁸ Orubblighetsprincipens framträdande ställning motiveras främst utifrån principens trygghetsfunktion, där den enskildes berättigade anspråk på att inte i onödan utsättas för upprepande rättegångsförfaranden ofta lyfts fram som huvudsakligt argument.⁶⁹

Vid resning till men för den tilltalade kan man dock inte borste från sanningsprincipen, då möjligheten att återuppta ett lagakraftvunnet avgjort brottmål till men för den tilltalade faktiskt finns. Den i 58 kap. 3 § RB stadgade möjligheten till resning till men för den tilltalade ger således uttryck för sanningsprincipen samt dess intresse av materiellt riktiga domar. Vid resning till men för den tilltalade intar principen emellertid ingen självklar plats. I flera andra länder, däribland England, Frankrike och Italien, har orubblighetsprincipen istället tillordnats en så stark ställning att det helt saknas möjlighet att återuppta ett lagakraftvunnet avgjort brottmål till men för den tilltalade.⁷⁰ Sanningsprincipens genomslag vid resning till men för den tilltalade har mot bakgrund av det ifrågasatts i den svenska doktrinen, där flera erkända rättsvetare intagit en kritisk ställning härtill.⁷¹

Resning till men för den tilltalade behandlas enbart kortfattat i förarbetena, varför motiven bakom institutet är svårtydliga. I förarbetena framhålls dock

⁶⁷ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 189.

⁶⁸ Welamson och Munck (2016) s. 192.

⁶⁹ SOU 1926:32 s. 236.

⁷⁰ Cars (1959) s. 133.

⁷¹ Se exempelvis Ekelöf m.fl. (2018) s. 207, Welamson och Munck (2016) s. 192 samt Ekelöf och Edelstam (2008) s. 185 f.

att det måste anses stötande för rättskänslan om en person, som genom en lagakraftvunnen dom dömts till böter för vållande till annans död, inte skulle kunna åtalas på nytt om det senare framkommer bevisning som otvivelaktigt visar på att brottet som begicks i själva verket var mord.⁷² Att det finns samhälleliga intressen bakom den aktuella resningsregeln kan således konstateras; exakt vad dessa intressen utgörs av förtydligas dock ej. Enligt Ekelöf m.fl. ger dock förarbetsuttalandet uttryck för ett tänkbart motiv. Anser allmänheten att det är stötande att vissa människor går fria enbart på grund av formella skäl, kan respekten för rättskipningen minska vilket i sig hade äventyrat straffrättskipningens förmåga att verka upprätthållande på folkmoralen. Resning till men för den tilltalade motiveras därför ytterst, enligt Ekelöf m.fl., av straffsanktionens allmänpreventiva funktion.⁷³

3.2.3 Sammanfattande synpunkter

Orubblighetsprincipen och sanningsprincipen ger båda uttryck för skyddsvärda intressen; intresset av domens orubblighet samt intresset av materiellt korrekta domar. Då resningsregler utformas bör därför en balans mellan principerna eftersträvas, vilket även gjorts i svensk rätt. I svensk straffprocessrätt utgör resningsreglerna en kompromiss mellan sanningsprincipen och orubblighetsprincipen. Till följd av denna kompromiss är det möjligt att återuppta ett mål där det lagakraftvunna avgörandet framstår som materiellt oriktigt, dock endast under mycket strikt begränsade förutsättningar. Generellt kan möjligheten till beviljad resning anses mer generös då ansökan görs till förmån för den tilltalade, medan lagen intar en mer restriktiv inställning då resning söks till den tilltalades men. Skillnaden sammanhänger med vilken princip respektive resningssituation betonar, där det av ovanstående framställning klarlagts att sanningsprincipen betonas mer när resning söks till förmån för den tilltalade, medan motsatt förhållande gör sig gällande då resning söks till den tilltalades men.

⁷² SOU 1926:32 s. 236 f.

⁷³ Ekelöf m.fl. (2018) s. 207.

Detta ställningstagande påvisar dock, enligt min mening, en ofullständig bild av de svenska resningsreglerna och bör därför förtydligas. Även om sanningsprincipen tillskrivits en mer framträdande ställning då resning söks till förmån för den tilltalade, gäller nämligen orubblighetsprincipen som utgångspunkt även här.⁷⁴ Resning är alltid ett undantag, och även då ansökan görs till förmån för den tilltalade krävs det mycket för att sanningsprincipen ska få genomslag och åsidosätta rättskraftsreglerna. Detta förhållande är i viss mån grundläggande för en rättsstat, då en alltför generös tillämpning av resningsreglerna hade riskerat att urholka rättskraften och de rättssäkerhetsgarantier som omfattas därav.

3.3 Resningsförfarandet

Resningsinstitutet regleras ytterst i 11 kap. 13 § regeringsformen (1974:152) som bland annat stadgar att resning får beviljas av Högsta domstolen eller, i den mån det föreskrivs i lag, av annan domstol. I 58 kap. 4 § första stycket RB föreskrivs vidare att en ansökan om resning ska göras skriftligen till hovrätten om domen meddelats av tingsrätt, och i annat fall till HD. Den nuvarande funktionsfördelningen mellan hovrätterna och HD har dock inte alltid gällt. Tidigare var endast HD behörig resningsinstans, vilket sedermera ändrades till nuvarande ordning år 1989. Lagändringen motiverades främst med att HD var i behov av avlastning för att kunna ägna ytterligare tid och kraft åt sin huvuduppgift; prejudikatbildande verksamhet.⁷⁵

Berättigad att söka resning är den som haft rätt att överklaga domen. Behörig sökande är således normalt den som fört talan som part i målet, det vill säga åklagaren, den tilltalade samt eventuell målsägande. Om resning söks av åklagare hos HD ankommer det dock enbart på Riksåklagaren att genomföra ansökan. En åklagare kan vidare ansöka om resning till såväl förmån som till men för en tilltalad, medan den tilltalade enbart kan ansöka om resning till förmån för sig själv.⁷⁶

⁷⁴ NJA II 1940 s. 159.

⁷⁵ Prop. 1987/88:58 s. 19.

⁷⁶ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 194 f.

Formkraven för resningsansökans innehåll återfinns i 58 kap. 5 § RB. Sökande ska uppge den dom som ansökan avser, det förhållande som ansökan grundas på och de bevis som åberopas samt vad som därtill styrks. Ansökan ska vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller hans ombud. För samtliga resningsgrunder gäller att det är sökande som har att visa att förutsättningarna för resning är uppfyllda. Till skillnad från vad som gäller i den ordinära brottmålsprocessen, är det i resningsärenden således sökande som bär bevisbördan.⁷⁷

En ansökan om resning ska enligt 58 kap. 6 § första stycket RB delges motparten, som då föreläggs att inkomma med en skriftlig förklaring. Om ansökan är ogrundad får den dock enligt samma lagrum avslås direkt. Om resningsansökan inte avslås, ska den tas upp till prövning gentemot resningsgrunderna i 58 kap. 1–3 §§ RB. Anser resningsdomstolen det bevisat att en resningsgrund föreligger ska ansökan bifallas, varpå domens rättskraft inte längre utgör ett hinder för ny prövning i målet.⁷⁸ Resningsdomstolen ska då förordna att målet ska tas upp på nytt vid den domstol som senast dömt i målet. Är det uppenbart vilken utgång målet ska ha får dock resningsdomstolen omedelbart ändra domen, förutsatt att resning beviljats till förmån för den tilltalade.⁷⁹

⁷⁷ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 82.

⁷⁸ Welamson och Munck (2016) s. 215.

⁷⁹ 58 kap. 7 § 1 st. RB.

4 Resning till förmån för den tilltalade

Följande kapitel syftar till att redogöra för de förutsättningar som ska vara uppfyllda för att resning ska beviljas enligt 58 kap. 2 § RB. Kapitlet inleds med en redogörelse för lagrummet och dess resningsgrunder, där fokus främst lagts på resningsgrunden om nytillkomna omständigheter och bevis. Därefter granskas hur denna resningsgrund tillämpats i praktiken, där tre exempel från rättstillämpningen lyfts fram för närmare granskning.

4.1 Den rättsliga regleringen

Resning till förmån för den tilltalade regleras i 58 kap. 2 § RB. Lagrummet är uppdelat i fem resningsgrunder, som är avsedda att vara uttömmande, och har följande lydelse.⁸⁰

RB 58:2 Sedan en dom i brottmål vunnit laga kraft, får resning beviljas till förmån för den tilltalade,

1. om någon ledamot av rätten, där anställd tjänsteman eller åklagaren med avseende på målet har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse eller om något brott som har avseende på målet ligger ombud, ställföreträdare eller försvarare till last, samt brottet eller tjänsteförseelsen kan antas ha inverkat på målets utgång,
2. om någon lagfaren domare eller åklagaren har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång,
3. om någon skriftlig handling, som åberopats till bevis, har varit falsk eller om ett vittne, en sakkunnig eller en tolk har avgett falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antas ha inverkat på utgången,
4. om någon omständighet eller något bevis, som inte tidigare har förebringats, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikännts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats eller om det, med hänsyn till vad sålunda åberopas och i övrigt förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott, för vilket han dömts, eller
5. om den rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag.

⁸⁰ Cars (1959) s. 132.

Som framgår av lagrummet kan resning enbart beviljas då det föreligger ett lagakraftvunnet avgörande. En grundläggande fortsättning för resning är således att resningsobjektet i fråga redan avgjorts genom en lagakraftvunnen dom. Denna förutsättning kan i viss mån anses självklar då domen, för det fall den inte vunnit laga kraft, normalt kan omprövas genom ett ordinärt överklagande.⁸¹ För att resning till förmån för den tilltalade ska beviljas krävs det vidare att en i lagrummet upptagen resningsgrund föreligger, varför följande delavsnitt ägnas åt att undersöka resningsgrunderna mer ingående.

4.1.1 Resning på grund av brottsligt förfarande

För resning enligt 58 kap. 2 § 1 p. RB fordras inledningsvis att någon ur lagrummet uppräknad personkategori gjort sig skyldig till *brottsligt förfarande* eller *tjänsteförseelse*. Med ”brottsligt förfarande” avses att en objektivt straffbar handling eller underlåtenhet föreligger, vare sig den är av uppsåtlig eller culpös natur.⁸² För att omfattas av resningsgrunden ska förfarandet vara belagt med straff; disciplinära åtgärder inkluderas således inte.⁸³ Brott begånget av ombud, ställföreträdare eller försvarare föreligger enligt motiven bland annat då denne gjort sig skyldig till trolöshet mot huvudman. Rättegångsförseelse faller däremot utanför resningsgrundens principiella ram, då straff för sådan förseelse vanligen handläggs direkt under pågående rättegång.⁸⁴ Det bör vidare uppmärksammas att bestämmelsen inte omfattar enskild part. Brottsligt förfarande av enskild, annat än sådant som hänför sig till 58 kap. 2 § 3 p. RB, utgör således inte grund resning.⁸⁵ Med ”tjänsteförseelse” avses att en anställd uppsåtligt eller av oaktsamhet försummar sina skyldigheter i anställningen, detta enligt 14 § lag (1994:260) om offentlig anställning. Med det i beaktning kan tjänstefel som resningsgrund inte aktualiseras beträffande nämndemän, då de inte omfattas av nämnda lag.⁸⁶

⁸¹ Cars (1959) s. 95 ff.

⁸² Cars (1959) s. 137.

⁸³ SOU 1938:44 s. 572.

⁸⁴ SOU 1938:44 s. 572.

⁸⁵ Welamson och Munck (2016) s. 194.

⁸⁶ Prop. 1987/88:23 s. 9.

För tillämpning av resningsgrunden uppställs vidare ett krav på att någon ur uppräknad personkategori *med avseende på målet* gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse. Vad som här åsyftas ger förarbetena inte mycket vägledning kring. Enligt Cars bör rekvisitet innebära att vederbörande, i egenskap av någon av de i lagrummet uppräknade personkategorierna, tagit befattning med målet och därigenom gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänstefel. Om rekvisitet förstås på så sätt ges det åtminstone självständig betydelse varför sådan tolkning, enligt Cars, borde anses som rimlig.⁸⁷

Slutligen krävs enligt denna resningsgrund att det brottsliga förfarandet eller tjänsteförseelsen *kan antas inverkat på målets utgång*. Med ”målets utgång” åsyftas främst domslutet; ett visst kausalsamband ska således föreligga mellan detta och det brottsliga förfarandet.⁸⁸ Hur kausalförhållandet ska vara beskaffat ger förarbetena emellertid ingen vägledning om. Beviskravet ”kan antas” är dock tämligen lågt, varför kausalsambandet borde anses uppfyllt i de fall sökande lyckas påvisa en omständighet som tyder på att utgången i målet har påverkats av förfarandet i fråga.⁸⁹

4.1.2 Resning på grund av jäv

Enligt 58 kap. 2 § 2 p. RB får resning beviljas om någon lagfaren domare eller åklagare har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång. Vad som rent faktiskt utgör domarjäv regleras närmre i 4 kap. 13 § RB, medan åklagarjäv regleras i 7 kap. 6 § RB. I mål där en jävssituation förelegat ska resning således beviljas, förutsatt att det inte är uppenbart att jävet saknat betydelse för målets utgång. För att jäv ska föranleda resning behöver det därmed inte göras antagligt att jävet har påverkat utgången i målet. Beviskravet är lägre ställt, då det enligt förarbetena föreligger en stark presumtion för resning i dessa fall.⁹⁰ Resningsgrunden är

⁸⁷ Cars (1959) s. 141.

⁸⁸ Welamson och Munck (2016) s. 195.

⁸⁹ Prop. 1987/88:23 s. 11 ff.

⁹⁰ Prop. 1987/88:23 s. 10 ff.

tillämplig på alla slags jävssituationer, men enligt motiven kan jävets art i praktiken komma att inverka på bedömningen av huruvida det är uppenbart att jävet saknat betydelse för målets utgång.⁹¹ Det bör vidare uppmärksammas att resningsgrunden enbart tar sikte på åklagare och *lagfaren* domare. Jäv hos nämndeman utgör såldes inte ett resningsskäl, även om nämndemannens votum varit avgörande för utgången i målet.⁹²

4.1.3 Resning på grund av falsk bevisning

Resning enligt 58 kap. 2 § 3 p. RB kan beviljas då ett bevis som åberopats i den ordinära domstolsprocessen befinns helt sakna bevisvärde.⁹³ De bevismedel som omfattas av resningsgrunden är skriftlig handling samt vittnes, sakkunnigs och tolks utsaga. Vad gäller vittne och tolk avses enbart muntlig uppgift inför rätten, medan det för sakkunnig avses såväl muntliga uppgifter inför rätten som skriftliga utlåtanden. Uppräkningen är, i enlighet med vad som tidigare framhållits, att betrakta såsom uttömmande.⁹⁴

För att resning ska beviljas enligt denna resningsgrund krävs inledningsvis att handlingen eller utsagan är *falsk*, det vill säga att innehållet är medvetet oriktigt. I detta inbegrips både förfalskade handlingar samt fall där handlingens eller utsagans innehåll är medvetet felaktigt.⁹⁵ Kravet på medvetenhet innebär att resningsgrunden inte omfattar förfaranden varigenom en oriktig uppgift lämnats culpöst, inte ens om förfarandet är straffbart enligt 15 kap. 3 § brottsbalken (1962:700) som ovarsam utsaga. Av liknande skäl faller även omständigheter som visar sig vara objektivt felaktiga, men inte falska, utanför resningsgrunden.⁹⁶ För att resning enligt denna grund ska beviljas krävs det vidare att den falska handlingen alternativt oriktiga utsagan *kan antas ha inverkat på utgången i målet*. Enligt förarbetena borde redan den omständighet att innehållet i handlingen eller utsagan

⁹¹ Prop. 1987/88:23 s. 16.

⁹² Ekelöf och Edelstam (2008) s. 191.

⁹³ SOU 1938:44 s. 573.

⁹⁴ Cars (1959) s. 142 ff.

⁹⁵ SOU 1938:44 s. 573.

⁹⁶ Welamson och Munck (2016) s. 196 f.

åberopats i domen utgöra tillräcklig grund för ett sådant antagande. Om handlingen eller utsagan däremot inte tillagts något bevisvärde i domen, föreligger inte skäl att bevilja resning på denna grund.⁹⁷

4.1.4 Resning på grund av nya omständigheter eller nytt bevis

I 58 kap. 2 § 4 p. RB återfinns den för uppsatsen aktuella resningsgrunden om nytillkomna omständigheter och bevis. Resningsgrunden benämns ofta som den praktiskt viktigaste, då det främst är den som åberopas vid ansökan om resning.⁹⁸ Resningsgrunden delas vanligen in i två led; huvudregeln respektive tilläggsregeln, och kommer därför även göras så i följande framställning.

4.1.4.1 Huvudregeln

Enligt huvudregeln, som återfinns i 58 kap. 2 § 4 p. första ledet RB, får ansökan om resning till förmån för den tilltalade beviljas om någon omständighet eller något bevis, som inte tidigare förebringats åberopas, och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikänts eller till att brottet hade hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats. Regeln rymmer ett antal rekvisit, vilka detta delavsnittet närmare kommer att redogöra för.

För resning enligt huvudregeln fordras inledningsvis att en *omständighet* eller ett *bevis* åberopas, vilket avser innefatta varje förhållande som kan påverka domstolens bedömning av den framlagda bevisningen.⁹⁹ Med ”omständighet” åsyftas ett rättsfaktum, det vill säga en omständighet till vilken en rättsföljd är kopplad eller en del i ett sådant. Som exempel kan nämnas bristande straffbarhet och andra grunder för straffbarhetens bortfallande.¹⁰⁰ Med

⁹⁷ SOU 1938:44 s. 573.

⁹⁸ Welamson och Munck (2016) s. 198, Ekelöf och Edelstam (2008) s. 181 samt Martinsson (2021) s. 90.

⁹⁹ Martinsson (2021) s. 90 f.

¹⁰⁰ Cars (1959) s. 152.

”bevis” avses såväl ett nytt bevismedel, exempelvis ett vittne som inte tidigare hörts, som ny bevis- eller hjälpfakta. Ett bevisfaktum kan exempelvis bestå av nya uppgifter från en person som tidigare hörts i målet, medan ett hjälpfaktum kan vara nya uppgifter av betydelse för bedömningen av tillförlitligheten av ett tidigare vittnesmål.¹⁰¹ Således kan exempelvis återopandet av ett nytt vittne, skriftlig handling samt kriminalteknisk bevisning motivera resning. I övrigt hänvisas till följande principuttalande av HD avseende gränsdragningen för vad som åsyftas med omständighet och bevis.

”Enbart en sammanställning och bearbetning av det bevismaterial som förelegat i rättegången eller en fortsatt utveckling av synpunkter som framförts i målet är i princip icke att anse som förebringande av nya omständigheter eller bevis. Detta utesluter icke möjligheten, att en systematiskt genomförd sammanställning och sakkunnig granskning av det tidigare återopade bevismaterialet under särskilda förhållanden – såsom att den skett i belysning av nya vetenskapliga rön – kan bli att hänföra till sådana omständigheter eller bevis som avses i lagrummet.”¹⁰²

För resning enligt huvudregeln krävs det vidare att den återopade omständigheten eller beviset *inte tidigare förebringats i målet*. Lagrummet uppställer således ett nyhetskrav, som enligt Cars införts för att förhindra omprövning av bevisvärderingen på extraordinär väg. Att vid en resningsansökan enbart förebringa bevisning som redan framlagts i målet innebär ju, som Cars påpekar, i realiteten ett påstående om att bevisningen blivit felaktigt värderad.¹⁰³ Enligt nyhetskravet ska omständigheten eller beviset inte tidigare ha återopats i den ordinära domstolsprocessen på ett sådant sätt att detta kunnat läggas till grund för domstolens prövning i målet.¹⁰⁴ Omständigheter och bevis som förekommer i förundersökningen eller på annat sätt funnits tillgänglig för åklagare, målsägande eller tilltalad ska följaktligen betraktas som nya, förutsatt att dessa inte tidigare återopats i målet. Detsamma gäller för material som avvisats av rätten.¹⁰⁵ Att en

¹⁰¹ Welamson och Munck (2016) s. 199 f.

¹⁰² NJA 1975 C 125.

¹⁰³ Cars (1959) s. 169.

¹⁰⁴ Martinsson (2021) s. 91.

¹⁰⁵ SOU 1938:44 s. 573 och 575.

omständighet eller ett bevis åberopats i samband med ett överklagande till HD innebär inte heller att materialet ska betraktas som förverkat, förutsatt att prövningstillstånd då inte beviljats.¹⁰⁶ Detsamma gäller, som utgångspunkt, även för omständigheter och bevis som åberopats i en tidigare resningsansökan.¹⁰⁷

För att beviljas resning enligt huvudregeln krävs det slutligen att den nya omständigheten eller det nya beviset *sannolikt skulle ha lett till en frikännande dom eller till att brottet skulle ha hänförts under en mildare straffbestämmelse*. Det ska inledningsvis noteras att detta sannolikhetskrav inte hänför sig till den tilltalades skuld, utan till förgående domstols bedömning. Det resningsdomstolen ska pröva, och sökande bevisa, är således inte huruvida den tilltalade sannolikt är oskyldig till det brott hen dömts för, utan vad utgången sannolikt hade blivit om omständigheten eller beviset hade förebringats i den ordinära domstolsprocessen.¹⁰⁸

För resning är det inte tillräckligt att förmildrade omständigheter påvisas. Inte heller anses det tillräckligt eller att den nya omständigheten eller bevisningen enbart skulle resultera i en mildare påföljd än den som utdömts.¹⁰⁹ Det räcker vidare inte att utgången av bevisprövningen i den ordinarie processen på goda grunder kan ifrågasättas; oriktig bevisvärdering är, som nämnts, inte i sig någon resningsgrund. För att resning ska beviljas måste det därför tillkomma nytt processmaterial som av sannolikhetskravet kräver visst bevisvärde.¹¹⁰ Hur stort detta bevisvärde ska vara kan emellertid inte anges, då det beror på omständigheterna i det enskilda fallet.¹¹¹ En riktlinje går dock att finna i förarbetena, där det anförs att det nya processmaterialets bevisvärde måste sättas i relation till värdet av den bevisning som redan förebringats i målet. Ju mer tillförlitlig den tidigare förebringande bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning ska

¹⁰⁶ NJA 1998 s. 148.

¹⁰⁷ Cars (1959) s. 171.

¹⁰⁸ Welamson och Munck (2016) s. 205.

¹⁰⁹ Welamson och Munck (2016) s. 202 f.

¹¹⁰ Diesen och Häckter (1998) s. 36.

¹¹¹ Martinsson (2021) s. 91.

beviljas. Samma princip gäller även i den motsatta kontexten, då tilltron till bevisning av mindre styrka kan rubbas av relativt obetydliga omständigheter.¹¹²

Den instans som har till uppgift att pröva resningsansökan ska vid prövningen av sannolikhetskravet inte utgå från hur den själv skulle vilja avgöra målet. Principiellt är det istället avgörande hur domstolen i det tidigare förfarandet skulle ha dömt om den hade haft tillgång till det nya materialet.¹¹³ Härvid ska resningsdomstolen utgå från den bevisvärdering som förgående domstol gjort samt från hur den tror att förgående domstol skulle ha resonerat om den nya omständigheten eller bevisningen hade lagts fram där.¹¹⁴ Någon omvärdering av den bevisning som förebragts i målet ska därför inte göras av resningsinstansen. Däremot kan det nya materialet, som påpekas i NJA 2010 s. 295, tillåtas att påverka bedömningen av det tidigare materialets relevans och bevisvärde.

4.1.4.2 Tilläggsregeln

Enligt tilläggsregeln, som återfinns i 58 kap. 2 § 4 p. RB andra ledet, kan resning beviljas även då det inte är sannolikt att de nya omständigheterna eller bevisen skulle ha lett till att den tilltalade frikänts eller till att brottet hade hänförts under en mildare straffbestämmelse. Detta gäller om det med hänsyn till det nya materialet, och vad som i övrigt förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott för vilken hen dömts.¹¹⁵ Tilläggsregeln syftar således till att möjliggöra resning vid en lägre sannolikhetsgrad än den i huvudregeln, och infördes då man i förarbetena fann anledning att i vissa fall göra avsteg från sannolikhetskravet. Särskilt med hänsyn till allmänhetens förtroende för rättsskipningen ansåg processlagberedningen att det borde finnas en möjlighet till omprövning i fall där det nya materialet framkallar tvivelsmål om den tilltalades skuld.¹¹⁶

¹¹² SOU 1938:44 s. 74 och 575.

¹¹³ Welamson och Munck (2016) s. 205.

¹¹⁴ Diesen och Häckter (1998) s. 37.

¹¹⁵ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 88.

¹¹⁶ SOU 1938:44 s. 75.

För att beviljas resning enligt tilläggsregeln fordras inledningsvis att sökande åberopar en ny omständighet eller ett nytt bevis. Det tidigare behandlade *nyhetskravet* är alltså även aktuellt här.¹¹⁷ Tilläggsregeln uppställer vidare ett krav på att det nytillkomna processmaterialet ska *påverka målets utgång*. Enligt Cars torde detta krav dock vara betydligt urvattnat, då kravet bör uppnås så fort sökande framfört ett nytt skäl som inte uppenbarligen saknar betydelse.¹¹⁸ Enligt Welamson och Munck måste materialet förtjäna åtminstone någon hänsyn för att komma ifråga som grund för resning, medan Bengtsson framför att kravet kan vara uppfyllt även vid påvisning av marginella förhållanden som får en viss länk i beviskedjan att te sig svagare än tidigare.¹¹⁹ Sammantaget är det, enligt Bengtsson, tydligt att anspråken vid tilläggsregelns tillämpning ställs lågt.¹²⁰

För resning enligt tilläggsregeln krävs det vidare att det föreligger *synnerliga skäl*. Enligt motiven bygger detta rekvisit på en särskild omständighet; genom det nya materialet ska tvivel ha uppkommit om den tilltalades skuld.¹²¹ Hur starkt detta tvivelsmål ska vara för att resning ska beviljas nämner förarbetena inget om, även om kravet inte lär ställas lika högt som det i huvudregeln.¹²² Enligt Bengtsson kan man fråga sig vad det kan finnas för tvivelsmål angående den tilltalades skuld som inte uppfyller huvudregelns sannolikhetskrav, eftersom beviskravet för fällande dom är att det inte ska föreligga ”rimligt tvivel”.¹²³ Beträktat på detta sätt tjänar tilläggsregeln således ingen självständig funktion. Vid prövningen av huruvida det nytillkomna materialet föranleder tvivel ska resningsdomstolen inte utgå från hur domstolen i det ordinära förfarandet skulle ha dömt i målet med kännedom om den nya omständigheten eller beviset. Istället ska en friare prövning av resningsfrågan göras, varför regeln öppnar upp för en skälighetsbedömning.¹²⁴

¹¹⁷ Welamson och Munck (2016) s. 206.

¹¹⁸ Cars (1959) s. 225 f.

¹¹⁹ Welamson och Munck (2016) s. 206 samt Bengtsson (1990) s. 6.

¹²⁰ Bengtsson (1990) s. 7.

¹²¹ Bengtsson (1990) s. 9.

¹²² Welamson och Munck (2016) s. 206 fotnot 67.

¹²³ Bengtsson (1990) s. 9 f.

¹²⁴ Bengtsson (1990) s. 2 samt JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 88 f.

Som Welamson och Munck framför kan tilläggsregeln emellertid inte tolkas som att sannolikhetskravet ska nedsättas så fort tvivel om den tilltalades skuld uppstår. En sådan tillämpning hade nämligen gjort huvudregeln, med dess sannolikhetskrav, helt verkningslös. I stället bör tilläggsregelns krav på synnerliga skäl och regelns hänvisning till ”vad som i övrigt förekommer” ges tillämpningen att sannolikhetskravet endast ska sättas ned då det föreligger särskilda omständigheter.¹²⁵ För att resning ska beviljas enligt tilläggsregeln krävs det sålunda, utifrån detta resonemang, slutligen att *särskilda omständigheter* föreligger. Med särskilda omständigheter åsyftas endast omständigheter som hänför sig till själva målet. Yttre omständigheter, såsom massmedialt intresse, utgör således inte skäl för resning.¹²⁶ Särskilda omständigheter kan enligt förarbetena föreligga då det i domstolarna förekommit skiljaktiga meningar, liksom då brottet är av viss beskaffenhet.¹²⁷ Av HD:s praxis framgår att brottets art och straffets längd kan utgöra en sådan omständighet som motiverar resning, liksom i enstaka fall oriktig bevisvärdering.¹²⁸ Enligt Cars tycks en av avsikterna med tilläggsregeln ha varit att just bereda möjlighet att i extraordinär väg ompröva bevisvärderingen, även om man för formens skull valt att bibehålla nyhetskravet även här. Möjligheten att ompröva bevisning skulle då finnas som en säkerhetsventil i mer ömmande eller uppseendeväckande fall, såsom grövre brottmål där nådeinstitutet av någon anledning uppfattas som mindre lämpligt att använda.¹²⁹ Liknande resonemang har även förts av Ekelöf och Edelstam.¹³⁰

Tilläggsregeln har enligt förarbetena avsetts att tillämpas endast i enskilda undantagsfall, och under en längre tid tillämpades den även så av HD.¹³¹

¹²⁵ Welamson och Munck (2016) s. 207. I flera fall har dock HD beviljat resning enligt tilläggsregeln utan att åberopa särskilda omständigheter, se bl.a. JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 89 med hänvisningar.

¹²⁶ Bengtsson (1990) s. 15 f.

¹²⁷ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 90.

¹²⁸ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 90 samt NJA 2002 not C 1 som behandlas i avsnitt 4.2.1.

¹²⁹ Cars (1959) s. 225 f.

¹³⁰ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 192 f.

¹³¹ SOU 1938:44 s. 75 och 575 samt Welamson och Munck (2016) s. 207.

Rättsfallsgenomgångar i doktrinen visar emellertid att tilläggsregeln under senare år kommit att användas i allt större utsträckning, vilket delvis kan bero på en mer liberal inställning hos HD. Den ökade tillämpningen kan dock även ha sin förklaring i att HD på senare år föredragit att hänvisa till tilläggsregeln istället för huvudregeln då båda möjligheterna aktualiserats; detta för att inte ge underinstansen en alltför tydlig anvisning om vad utgången efter resning borde bli.¹³² Ett sådant tillvägagångssätt är enligt Welamson och Munck dock inte att rekommendera, då sådan tillämpning medför en risk för att tilläggsregeln i praxis får karaktären av huvudregeln, vilket inte bara skulle strida mot förarbetena utan också lydelsen i 58 kap. 2 § RB.¹³³

4.1.5 Resning på grund av uppenbart lagstridig rättstillämpning

Resning enligt 58 kap. 2 § 5 p. RB kan beviljas om den rättstillämpning som ligger till grund för domen uppenbart strider mot lag. Resningsgrunden tar enbart sikte på rättstillämpningen, det vill säga rättsfrågor. Sakfrågor, framförallt sådana som hör till bevisvärderingen i målet, lämnas därmed utanför resningsgrundens principiella ram.¹³⁴ Den relevanta skillnaden mellan rättstillämpningsfel och bevisvärderingsfel bör i regel inte förorsaka något problem. Undantagsvis kan dock så ske, vilket Welamson och Munck belyser genom följande exempel. En person döms till påföljd för brott, trots att det av processmaterialet framgår att hen vid tidpunkten för gärningen inte hade fyllt 15 år. I en sådan situation måste domstolen antingen ha förbiset regeln i 1 kap. 6 § BrB eller förbiset det processmaterial som påvisar att den tilltalade inte var 15 år vid tiden för gärningen. Det föreligger då ett klart rättstillämpningsfel enligt det förra alternativet men inte i det senare. Då det i en sådan situation inte går att få någon utredning kring vilket alternativ som föranlett den felaktiga påföljdsdomen förefaller det, som

¹³² Bengtsson (1990) s. 16 f. samt Welamson och Munck (2016) s. 207 f.

¹³³ Welamson och Munck (2016) s. 207 f.

¹³⁴ Fitger m.fl. (2021) kommentaren till 58 kap. 1 § RB.

författarna påpekar, opåkallat att behandla alternativen olika.¹³⁵ Trots det har en sådan reglering valts i gällande rätt.

För resningsgrundens tillämpning krävs inledningsvis att den felaktiga rättstillämpningen *legat till grund för domen*. Här avses de rättsliga resonemang som åberopats till stöd för domslutet, oavsett om domstolen kunde ha kommit till samma resultat på annan grund.¹³⁶ Vidare ska rättstillämpningen ifråga uppenbart strida mot *lag*. Med ”lag” torde i detta sammanhang åsyftas ett vidare begrepp än ordets juridiska betydelse, då även förordningar och föreskrifter borde omfattas.¹³⁷ Slutligen krävs det att rättstillämpningen är *uppenbart lagstridig*. Det krävs alltså inte, och är heller inte tillräckligt, att det är uppenbart att rättstillämpningen är lagstridig. Uppenbarhetsrekvisitet är således inget beviskrav, utan åsyftar en egenskap hos lagstridigheten.¹³⁸ Uppenbarhetsrekvisitet ska enligt motiven anses uppfyllt när rättstillämpningen klart och oemotsägligt strider mot lag, medan Cars uppger att det bör krävas att rättstillämpningens lagstridighet inte ens kan betvivlas.¹³⁹

4.2 Domstolspraxis

För att bidra till en djupare förståelse för hur den i 58 kap. 2 § 4 p. RB upptagna resningsgrunden om nytillkomna omständigheter och bevis tillämpas i praktiken kommer följande delavsnitt att lyfta fram exempel på resningsansökningar som beviljats på denna grund. Resningsmålen som valts ut för närmare granskning har flera gemensamma omständigheter; samtliga sökande dömdes ursprungligen för mord, fallen har väckt stort medialt intresse och i samtliga mål ansökte den dömda om resning vid fler än ett tillfälle. Likheterna i målen gör fallen desto mer jämförbara, vilket är en stor anledning till att valet föll på just dem.

¹³⁵ Welamson och Munck (2016) s. 209 f.

¹³⁶ Welamson och Munck (2016) s. 210.

¹³⁷ Cars (1959) s. 193 f.

¹³⁸ Fitger m.fl. (2021) kommentaren till 58 kap. 1 § RB.

¹³⁹ NJA II 1940 s. 172 samt Cars (1959) s. 202.

4.2.1 J.R-fallet

I det uppmärksammade resningsmålet rörande J.R hade huvudpersonen dömts mot sitt nekande av Svea hovrätt till livstids fängelse för att ha mördat en 72-årig kvinna som han genom sin anställning på hemtjänsten vårdade.¹⁴⁰ Fyra år efter hovrättens dom, 1998, inkom J.R med en första resningsansökan som i huvudsak uppgav att hovrätten hade misstolkat den kriminaltekniska bevisningen samt att ett nytt vittne hade tillkommit med nya uppgifter. Då ansökan prövades konstaterade HD inledningsvis att hovrättens bevisvärdering inte kunde utgöra grund för resning i målet; att den kriminaltekniska bevisningen eventuellt misstolkats kunde således inte beaktas. Avseende de nya vittnesuppgifterna uppgav HD att det inte var sannolikt att de nya uppgifterna, för det fall de hade förebringats i det ursprungliga målet, hade lett till att J.R frikänts eller till att brottet hänförs under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats. Den nya bevisningen uppfyllde således inte huvudregelns sannolikhetskrav, varför resningsansökan avslogs.¹⁴¹

En andra resningsansökan inkom 1999, som åberopade ny kriminalteknisk bevisning samt nya vittnesuppgifter vilka i stort ifrågasatte huruvida J.R verkligen haft tillgång till det aktuella mordvapnet, tidpunkten för mordet samt J.R:s tidsmässiga utrymme att utföra gärningen ifråga. Då ansökan prövades konstaterade HD inledningsvis att det nya materialets bevisvärde måste sättas i relation till värdet av den bevisning som redan förebringats i målet. HD påtalade därefter att det utifrån hovrättens dom kan konstateras att det inte finns någon direkt bevisning som binder J.R vid gärningen; den utredning som hovrätten grundat sitt avgörande på var istället indirekta bevis mot honom. Då HD prövade den nytillkomna bevisningen fann domstolen att denna föranledde visst tvivel gällande hovrättsdomens riktighet, men att det var oklart vilka närmare slutsatser som kunde dras härav. Vid beaktande av den bevisning som lagts till grund för hovrättens dom och med hänsyn till att J.R dömts till livstidsstraff fann dock HD att tvivelsmålet talade för att

¹⁴⁰ Svea hovrätt, dom den 14 september 1994, mål nr B 1972–94.

¹⁴¹ Högsta domstolen, beslut den 6 oktober 1998, ärende Ö 2958–98.

materialet borde föranleda en ny prövning i hovrätten. Synnerliga skäl ansågs därmed föreligga, varför HD beviljade resning med stöd av tilläggsregeln.¹⁴² Målet återförvisades således till hovrätten, som efter en ny rättegång meddelade frikännande dom.¹⁴³

4.2.2 K.J-fallet

Ett annat uppmärksammat resningsmål är det rörande K.L, som 2005 dömdes till livstids fängelse av Hovrätten för Övre Norrland för mord, grovt rån samt stöld.¹⁴⁴ Hovrättens fällande dom grundades i huvudsak på vittnesuppgifter från en bekant till K.L, som hävdade att K.L dagarna innan brottet uppgett att han planerade att råna brottsoffren i fråga. Vittnet hävdade även att hen, tillsammans med K.L, dagen före brottet kört bil i närheten av brottsoffrens hem i avsikt att hindra K.L från att begå det planerade brottet. Bevisningen i målet bestod vidare av en analys av telefontrafiken mellan bland annat K.L och sagda vittne, samt viss dokumentation från brottsplatsen.

K.L inkom med en första resningsansökan i juni 2006. Till stöd för ansökan åberopade K.L en analys av vittnets telefontrafik, som påvisade att det inte funnits någon uppkoppling till basstationen i närheten av brottsoffrens hem vid det datum hen och K.L, enligt vittnets uppgifter, skulle ha befunnit sig där. Då ansökan prövades noterade HD att det nyinkomna beviset visserligen gav upphov till en osannolikhet kring huruvida vittnet verkligen befunnit sig där hen påstod sig vara. Men, konstaterade HD, då hovrätten inte fäst något avseende vid denna omständighet i den ursprungliga rättegången kunde det inte antas ha varit avgörande för den ursprungliga domen. Det nytillkomna beviset uppfyllde således inte sannolikhetskravet, varför ansökan avslogs.¹⁴⁵ En andra resningsansökan inkom 2010 som bland annat grundade sig på en kompletterande analys av vittnets telefontrafik samt en videorekonstruktion över delar av händelseförloppet. Då ansökan prövades framhöll HD

¹⁴² NJA 2002 not C 1.

¹⁴³ Svea hovrätt, dom den 21 maj 2002, mål B 644–02.

¹⁴⁴ Hovrätten för Övre Norrland, dom den 18 mars 2005, mål B 49–05.

¹⁴⁵ NJA 2006 not 79.

att det beslut som domstolen tidigare fattat angående telefonanalysens relevans som utgångspunkt skulle stå fast, detta i enlighet med domstolens praxis. HD vidhöll därmed att telefonanalysen var obetydlig i förhållande till hovrättens domslut, liksom den övriga nytillkomna bevisningen. Domstolen fann sammanfattningsvis att ”de omständigheter och bevis som K.L åberopat i ärendet inte ens sammantaget skulle ha haft någon inverkan på bedömningen om de hade åberopats och förebringats i det förra resningsärendet”, varför resningsansökan avslogs. Två av fem justitieråd var dock skiljaktiga, och anförde att det förelåg synnerliga skäl för att på nytt pröva frågan om K.L verkligen förövat de brott för vilka han dömts. De skiljaktiga meningarna motiverades främst av att den ursprungliga domen i hög grad baserats på ett vittnes vittnesmål, vars trovärdighet starkt kunde ifrågasättas.¹⁴⁶

En tredje och sista resningsansökan inkom 2016. Till stöd för ansökan åberopade K.L ljudinspelningar på vittnet som i kontakt med journalister anförde uppgifter som skilde sig från det vittnesmål hen lämnat i den ursprungliga rättegången. Därutöver åberopades en jämförelse av tillvägagångssätten vid ett annat rånmord som enligt ansökan påvisade stora likheter med det mord för vilket K.L var dömd. Då ansökan prövades framhöll HD inledningsvis att den nya bevisningen avseende vittnet visserligen väckte frågor om dennes trovärdighet men att de nya uppgifterna, både betraktat ensamt samt tillsammans med den övriga bevisningen som K.L åberopade i resningsmålet, inte var nog för att bevilja resning. HD konstaterade dock därefter att förhållandena i målet var speciella, och anförde att K.L sedan tidigare framfört omständigheter som ingett tvivel om vittnets trovärdighet. Med hänsyn till det konstaterade HD att även mindre bevistillskott kunde vara tillräckliga för att bevilja resning. Detta, tillsammans med att hovrättens dom i huvudsak grundats på vittnesuppgifter vars trovärdighet nu kommit att ifrågasättas, ledde till att synnerliga skäl ansågs föreligga varpå resning

¹⁴⁶ NJA 2010 not 40.

beviljades med stöd av tilläggsregeln.¹⁴⁷ Målet återförvisades därefter till hovrätten, som i juni 2017 meddelade frikännande dom.¹⁴⁸

4.2.3 E.T-fallet

I målet om E.T stod huvudpersonen åtalad för att ha mördat sin 70-åriga vän genom att dränka denne i ett badkar. Trots att ingen brottsplatsundersökning genomfördes och att det inte gick att fastställa någon säker dödsorsak, dömde Svea Hovrätt E.T i oktober 2010 till 15 års fängelse.¹⁴⁹ E.T ansökte om resning 2014, och åberopade till stöd för ansökan sakkunnigutlåtanden som anförde att den ursprungliga rättsmedicinska undersökningen var felaktig. Ansökan avslogs, med den korta motiveringen att E.T inte visat någon omständighet som kunde föranleda resning.¹⁵⁰

En andra resningsansökan inkom 2017. Till stöd för ansökan åberopade E.T både gamla och nya sakkunnigutlåtanden, som framhöll liknande slutsatser som de i den förra resningsansökan. Därutöver åberopades en film och fotografier av en rekonstruktion med ett alternativt händelseförlopp, ämnat att styrka att offret kunde ha drunknat utan yttre våld från en annan person. Då ansökan prövades framhöll HD inledningsvis att sakkunnigutlåtandena i den aktuella ansökan presenterade samma slutsatser som de i den första ansökan. Då slutsatserna inte skilde sig åt, kunde utlåtandena inte betraktas som ny bevisning varför resning inte kunde beviljas på denna grund. Vad gällde rekonstruktionen noterade HD att det även i den ursprungliga rättegången hade presenterats en rekonstruktion, som den fällande hovrättsdomen hade fäst viss vikt vid. Denna rekonstruktion hade dock enbart presenterats i form av två stillbilder av relativt dålig kvalitet där personen som spelade offret var tyngre än denne. Då den nya rekonstruktionen som nu åberopades var av bättre kvalitet, med en person av liknande längd och vikt som offret samt ett badkar i samma storlek, ansåg HD att rekonstruktionen

¹⁴⁷ NJA 2016 not 17.

¹⁴⁸ Hovrätten för Övre Norrland, dom den 15 juni 2017, mål B 1138–16.

¹⁴⁹ Svea Hovrätt, dom den 21 oktober 2010, mål B 6903–10.

¹⁵⁰ Högsta domstolen, beslut den 4 september 2014, mål Ö 2666–14.

utgjorde ny bevisning. HD konstaterade därefter att den nya rekonstruktionen väckte visst tvivel om hovrättens bedömning, då det nya materialet gav ett större utrymme för bedömningen att offret drunknat utan yttre våld från en annan person. HD betonade vidare att omständigheterna i fallet var speciella och inger betänkligheter från en rättssäkerhetssynpunkt då det bland annat inte gjordes någon brottsplatsundersökning. Med anledning av det och med beaktande av att E.T dömts för mord till fängelse i 15 år, ansågs synnerliga skäl föreligga varpå resning beviljades på grundval av tilläggsregeln.¹⁵¹ Målet återförvisades därefter till hovrätten, som efter en ny rättegång meddelade frikännande dom.¹⁵²

4.3 Sammanfattande synpunkter

Detta kapitel har syftat till att besvara uppsatsens första frågeställning, det vill säga under vilka förutsättningar resning kan beviljas enligt 58 kap. 2 § RB. Med ovanstående redogörelser har detta gjorts. Vid genomgången har förutsättningarna för resning framgått med större tydlighet i lagrummets första tre punkter samt i punkt fem, då dessa resningsgrunder är mer konkreta i sin definition. För resningsgrunden i punkt fyra är svaret på frågan dock mer komplext, vilket delvis beror på att dess förutsättningar för resning varierar beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Frågan huruvida förutsättningarna för resning enligt fjärde punkten är uppfyllda skapar således utrymme för en friare bedömning, vilket gör det svårt att precisera exakta förutsättningar för resning på denna grund.

Att resningsgrundens förutsättningar inte alltid tillämpas på ett konsekvent sätt av HD bidrar även till svarets komplexitet. Denna inkonsekventa tillämpning har bland annat åskådliggjorts i E.T- och K.L-fallet, där nyhetskravet bedömdes på två olika sätt. I E.T-fallet ansågs bevisning som redan åberopats i en första resningsansökan som förbrukad vid resningsansökan nummer två, medan det i K.L-fallet till stor del var den

¹⁵¹ NJA 2018 s. 163.

¹⁵² Svea Hovrätt, dom den 7 september 2018, mål B 2860–18.

tidigare återopade bevisningen som låg till grund för HD:s beslut om beviljad resning. Inkonsekvensen bidrar till svårigheten att precisera resningsgrundens förutsättningar, då man inte alltid kan veta vilken tillämpning domstolen finner korrekt. Svaret på uppsatsens första frågeställning blir således mer svävande gentemot resningsgrunden i 58 kap. 2 § 4 p. RB kontra övriga resningsgrunder. Med hjälp av riktlinjer i förarbetena, praxis och doktrinen är det dock möjligt att besvara frågan på ett generellt plan, vilket detta kapitel tydliggjort.

5 Bevisvärdering i brottmål

För att en undersökning avseende resning på grund av oriktig bevisvärdering ska vara meningsfull, bör formuleringen ”oriktig bevisvärdering” definieras. Förevarande kapitel är därför ägnat åt att sätta ramarna för en sådan definition. Kapitlet inleds med en översiktlig redogörelse för relevanta bevisrättsliga utgångspunkter i såväl svensk som europeisk rätt. Därefter följer en utredning av vilka krav gällande rätt ställer på domstolen då denne värderar bevis. I det avslutande avsnittet sammanfattas och analyseras slutligen de omständigheter som talar för att en oriktig bevisvärdering skett.

5.1 Bevisrättsliga utgångspunkter

Enligt 35 kap. 1 § RB ska rätten efter samvetsgrann prövning av allt som förekommit avgöra vad som är bevisat i målet. Stadgandet, som har karaktären av en generalklausul, fastslår den fria bevisprövningens princip.¹⁵³ Innebörden av principen är att det som utgångspunkt inte finns någon begränsning såvitt avser de bevismedel som får beaktas av domstolen samt att domstolen inte är bunden av några lagregler avseende vilken betydelse som ska tillmätas respektive bevis; principen ger således uttryck för principen om fri bevisföring samt principen om fri bevisvärdering.¹⁵⁴ Den fria bevisprövningen infördes i svensk rätt i samband med att den nya rättegångsbalken trädde i kraft 1948. Innan dess rådde den fria bevisprövningens motsats, legal bevisteori, enligt vilken det i lag uppställs förbud mot vissa bevismedel samt det i lag anges vilket bevisvärde rätten ska tillerkänna respektive bevis.¹⁵⁵ Syftet med införandet av den fria bevisprövningen var att i de enskilda fallen garantera en så god bevisvärdering som möjligt; man önskade således att skapa förutsättningar för materiellt korrekta domar.¹⁵⁶

¹⁵³ Diesen (2015) s. 52 f.

¹⁵⁴ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 26.

¹⁵⁵ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 39.

¹⁵⁶ SOU 1926:32 s. 24 f.

Ett viktigt moment i rättens bevisprövning är bevisvärderingen, med vilket avses den analys och bedömning som görs av den utredning som finns tillgänglig i målet. Värderingens resultat ska jämföras med det beviskrav som gäller; motsvarar utredningen detta är åtalet styrkt.¹⁵⁷ Bevisvärderingen skiljer sig således från bevisprövningen på så sätt att bevisvärderingen tar sikte på själva avvägningen av bevisens styrka, medan bevisprövningen avser hela den process under överläggningen där bevisningen är föremål för bedömning.¹⁵⁸ I enlighet med den fria bevisvärderingens princip saknar gällande rätt regler för hur denna värdering ska göras, men som kommer framgå av delavsnitt 5.3 innebär det inte att domstolen kan agera hur som helst då den gör sina överväganden. Domstolarna har istället vissa riktlinjer att förhålla sig då de värderar bevis, även om grundprincipen i svensk rätt är att bevisvärderingen ska vara fri.

I den ordinarie brottmålsprocessen åvilar bevisbördan för samtliga relevanta omständigheter åklagaren; det är således denne som ska bevisa att den tilltalade begått det brott som hen står åtalad för.¹⁵⁹ Att åklagaren bär bevisbördan i brottmål framgår inte av någon uttrycklig bestämmelse i RB, men anses sedan länge vara en vedertagen princip.¹⁶⁰ Nära förbundet med bevisbördan är beviskravet, med vilket avses den styrka bevisningen måste ha för att åklagarens påstående ska anses bevisat. Anser domstolen att bevisens värde inte uppnår beviskravet ska åtalet ogillas.¹⁶¹ Beviskravet är varken angivet i lag eller förarbeten. Lagstiftaren har således överlämnat åt praxis att närmare definiera detta.¹⁶² I rättsfallet NJA 1980 s. 725 formulerade HD beviskravet som att den tilltalades skuld ska vara bevisad ”bortom rimligt tvivel”. Denna formulering har sedan dess vunnit bred acceptans och gäller numera som beviskrav i brottmål.¹⁶³

¹⁵⁷ Fitger m.fl. (2021) kommentaren till 35 kap. 1 § RB.

¹⁵⁸ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 52 f.

¹⁵⁹ Diesen (2015) s. 124.

¹⁶⁰ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 150.

¹⁶¹ Diesen (2015) s. 137.

¹⁶² Diesen (1996/97) s. 525.

¹⁶³ Fitger m.fl. (2021) kommentaren till 35 kap. 1 § RB.

5.2 Europakonventionens betydelse

Genom lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna har Europakonventionen inkorporerats i svensk rätt. Konventionen och dess tilläggsprotokoll gäller därmed som lag i Sverige och av 2 kap. 19 § RF följer att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.¹⁶⁴ Europakonventionen samt dess tilläggsprotokoll innehåller fri- och rättigheter som konventionsstaterna ska respektera.¹⁶⁵ Konventionen är avsedd att etablera en europeisk minimistandard avseende mänskliga rättigheter; skyddsnivån som där i anges ska således vara densamma i alla konventionsstater och får därmed inte underskridas av någon stat.¹⁶⁶

För detta kapitelns vidkommande är artikel 6 EKMR av störst relevans, som ger uttryck för den grundläggande rättigheten om rätten till en rättvis rättegång. I artikeln stadgas en rad minimirättigheter ämnade att tillförsäkra den tilltalade en säker rättsprocess och uppställer, mot bakgrund av det flertalet processgarantier som de nationella domstolarna ska uppfylla. I artikel 6.2 EKMR märks även den för en rättsstat grundläggande oskuldspresumtionen, som innebär att den som anklagas för brott ska anses oskyldig så länge det inte finns en fällande dom mot honom.¹⁶⁷ Oskuldspresumtionen har ett brett tillämpningsområde och understödjer flertalet grundprinciper i det svenska rättegångsförfarandet, såsom att åklagaren bär bevisbördan, att domaren inte får hysa förutfattade meningar om den tilltalades skuld samt den tilltalades rätt till försvar.¹⁶⁸ Genom Europadomstolens tolkning har oskuldspresumtionen således givit upphov till diverse rättssäkerhetskrav på det nationella rättegångsförfarandet, inbegripet bevisvärderingen som sker däri.¹⁶⁹

¹⁶⁴ Danelius (2015) s. 44.

¹⁶⁵ Art. 1 EKMR.

¹⁶⁶ Danelius (2015) s. 55.

¹⁶⁷ Danelius (2015) s. 158 f.

¹⁶⁸ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 150 samt Diesen (1996/97) s. 532.

¹⁶⁹ Se avsnitt 5.3.2.

5.3 Inskränkningar i bevisvärderingen

Som tidigare nämnts innehåller rättegångsbalken inte någon lagregel om hur rätten ska gå till väga då den värderar bevis; detta i enlighet med principen om fri bevisvärdering. Avsaknaden av lagregler innebär emellertid inte att domstolen är fri att värdera bevisningen efter eget tycke och smak. Denna ståndpunkt kommer till uttryck redan i 35 kap. 1 § RB, som stadgar att rätten ska göra en *samvetsgrann* prövning av bevisningen. Uttalandet antyder att den fria bevisvärderingen i själva verket omgärdas av vissa krav, vilket följande delavsnitt avser att se närmare på.

5.3.1 Förarbeten som inskränkning

Då principen om fri bevisvärdering infördes i syfte att frångå den legala bevis teorin har förarbetena varit sparsamma med att ange riktlinjer om hur rättens bevisvärdering ska gå till. Viss vägledning går dock att finna i förarbetena till rättegångsbalken, där processlagberedningen anförde följande avseende innebörden av den fria bevisvärderingen.

”Regeln om domarens frihet vid bevisvärderingen innebär icke, att han får grunda sitt avgörande på en rent subjektiv uppfattning rörande de olika bevisens värde. Hans övertygelse måste vara objektivt grundad och sålunda stödjas på skäl, som kunna godtagas av andra förståndiga personer. Ej heller får avgörandet grundas å totalintrycket av materialet. Det åligger domaren att för sig själv och andra i domskälen klarlägga de olika grunder, på vilka han stöder sin övertygelse. Av den uppställda regeln följer att domaren vid bevisprövningen är begränsad till det material som framkommit i rättegången, och sålunda icke får på annat sätt skaffa sig kännedom om relevanta omständigheter. Detta hindrar icke, att han tager hänsyn till omständigheter, som är allmänt veterliga, eller till erfarenhetssatser, som äro kända för honom.”¹⁷⁰

Förarbetsuttalandet ger uttryck för ett antal grundsatser som domaren har att förhålla sig till då denne värderar bevis. Uttalandet uppställer inledningsvis ett *objektivitetskrav*, som innebär att domarens övertygelse måste stödjas på skäl som kan godtas av andra förståndiga personer.¹⁷¹ Domaren får således inte låta sig styras av sina egna åsikter och fördomar, och inte heller av hens

¹⁷⁰ SOU 1938:44 s. 377 f.

¹⁷¹ Lindell m.fl. (2005) s. 398.

egen intuition. Bevisvärderingen ska istället genomföras med ledning av skäl som på objektiv grund kan godtas även av andra.¹⁷² Uttalandet uppställer vidare ett *analyskrav*, som innebär att domaren inte får grunda avgörandet på totalintrycket av det föreliggande materialet; domaren är istället skyldig att göra en diskursiv analys grundad på de enskilda bevisen. Vidare ger uttalandet uttryck för ett *redovisningskrav*, som innebär att domaren i domskälen ska klargöra grunderna för sin bedömning. Redovisningskravet följer av objektivitetskravet, och är väsentligt inför ett eventuellt överklagande. Slutligen uppställer uttalandet ett *materialbegränsningskrav* som påtalar att domarens bevisvärdering ska baseras på processmaterialet. Domaren får dock ex officio beakta notoriska fakta och allmänna erfarenhetssatser.¹⁷³

Genom förarbetsuttalandet blir det tydligt att domstolen har vissa riktlinjer att förhålla sig till när denne värderar bevis och att domarens frihet därmed inte är helt oinskränkt. Kraven är visserligen allmänt hållna men bör trots det kunna tjäna som vägledning vid en bedömning av om bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd. Då förarbetsuttalandet gjordes mot bakgrund av införandet av den fria bevisvärderingen har det dock framhållits att förarbetsuttalandet bör tolkas med försiktighet. Att tillmäta uttalandet alltför stort vikt hade nämligen gått i strid med lagstiftarens intention, vilket ju var att avveckla den legala bevisteorin.¹⁷⁴ Att helt frångå kraven torde dock inte vara möjligt då kraven, som Mellqvist påpekar, kan hänföras till saklighetskravet i 1 kap. 9 § RF, motiveringskravet i 30 kap. 5 § RB samt det överordnade rättsstatliga kravet på ”intellektuell hederlighet”.¹⁷⁵ Kraven gäller således oundvikligen i hela rättsprocessen, vilket förarbetsuttalandet kan ses som en erinran om.

¹⁷² JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 40.

¹⁷³ Lindell m.fl. (2005) s. 398.

¹⁷⁴ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 471.

¹⁷⁵ Mellqvist (2019/20) s. 777.

5.3.2 Europakonventionen som inskränkning

Europakonventionen uppställer inga uttryckliga krav på bevisvärderingen, istället uppställs krav på att rättegången som helhet ska vara rättvis. Mot bakgrund av det har Europadomstolen anfört att det som utgångspunkt är upp till de nationella domstolarna att bedöma den framlagda bevisningen, varpå ED därefter har till uppgift att ta ställning till om förfarandet som helhet överensstämmer med konventionens krav.¹⁷⁶ Det ankommer således på de nationella domstolarna att värdera bevisningen i varje enskilt mål, även om ED i undantagsfall haft synpunkter på hur denna värdering utfallit.

Ett sådant undantagsfall är målet *Telfner mot Österrike*. I målet hade klagande, Telfner, dömts mot sitt nekande för vållande till kroppsskada efter en smitningsolycka. Målsägande i målet kunde identifiera bilen men inte dess förare, då målsäganden inte sett denna. Den identifierade bilen återfanns en tid efter olyckan hos Telfners familjehem där Telfner, som enligt uppgift var bilens huvudsakliga brukare, inte själv befann sig. Telfners mamma var bilens registrerade ägare, men förnekade att det var hon som kört bilen vid tiden för olyckan. Som huvudsakligt skäl för den fällande domen anförde den österrikiska domstolen att det var Telfner som vanligen körde bilen samt att Telfner inte hade varit hemma den kväll då händelsen ägt rum. Domen överklagades därefter till överrätten, som fastställde underrättens dom. Överinstansen tillade även att Telfner hade haft möjlighet att uppge en alternativ förklaring, vilket Telfner underlåtit att göra; en omständighet som enligt domstolen förstärkte åklagarens tes.¹⁷⁷

Telfner överklagade målet till Europadomstolen, som inledningsvis framhöll att det i princip åligger de nationella domstolarna att ta ställning till bevisvärderingsfrågor. Det ankommer således inte på ED att överpröva bevisvärderingen som sådan, utan domstolen har till uppgift att utreda huruvida förfarandet som helhet uppfyllt konventionens krav vilket i brottmål innefattar iakttagande av oskuldspresumtionen i artikel 6.2 EKMR.

¹⁷⁶ Se bl.a. *Lüdi mot Schweiz*, no. 12433/86, punkt 43.

¹⁷⁷ *Telfner mot Österrike*, no. 33501/96, punkt 7-11.

I anslutning härtill betonade domstolen att oskuldspresumtionen bland annat innefattar ett krav på att domaren inte får hysa förutfattade meningar om den tilltalades skuld, att bevisbördan åvilar åklagaren samt att varje tvivel i skuldfrågan ska komma den tilltalade till godo. Domstolen anförde därefter att det i vissa fall kan vara tillåtet att dra slutsatser från den tilltalades tystnad, dock enbart då åklagarens bevisning redan är så stark att den enda rimliga förklaringen till denna tystnad är att ingen alternativ förklaring finns. Den bevisning som de nationella domstolarna åberopat till grund för fällande dom kunde enligt ED dock inte tillskrivas sådant bevisvärde, varför sådana slutsatser inte kunde dras. Genom att de nationella domstolarna trots detta krävt Telfner på en förklaring hade bevisbördan flyttats från åklagaren till försvaret, varför det förelåg en kränkning av artikel 6.2 i konventionen.¹⁷⁸

I målet *Klouvi mot Frankrike* hade klagande, Klouvi, 1994 väckt en brottmålstalan mot sin före detta överordnade där hon anklagade honom för våldtäkt och sexuella trakasserier. År 1998 beslutade undersökningsdomaren att målet skulle avskrivas i brist på bevis. Mannen anmälde därefter Klouvi för falsk angivelse, vilket hon sedermera dömdes för av de franska domstolarna. Till grund för den fällande domen anförde domstolarna i huvudsak att beslutet att inte väcka åtal mot mannen hade vunnit laga kraft, varför det fick anses klart att han inte begått de brott han anklagats för.¹⁷⁹ Klouvi överklagade målet till Europadomstolen, som konstaterade att de franska domstolarna inte i tillräcklig mån hade prövat om hennes anklagelser varit välgrundade. Istället hade beslutet att inte väcka åtal mot mannen behandlats som ett bevis för att mannen inte begått de brott han anklagats för, vilket sedermera tolkats som att Klouvi uppsåtligt riktat falska anklagelser mot honom. ED fann att Klouvi genom en sådan bevisvärdering hade berövats sin rätt till en rättvis rättegång samt sin rätt att presumeras vara oskyldig, varför det förelåg en kränkning av artikel 6.1 samt artikel 6.2 i konventionen.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Telfner mot Österrike, no. 33501/96, punkt 12-20.

¹⁷⁹ Klouvi mot Frankrike, no. 30754/03, punkt 4-17.

¹⁸⁰ Klouvi mot Frankrike, no. 30754/03, punkt 38-54.

Utifrån ovanstående rättsfall blir det tydligt att Europakonventionen uppställer krav på de nationella domstolarnas bevisvärderande verksamhet. I målen angav emellertid inte Europadomstolen specifika regler för hur bevisen ska värderas, då detta som utgångspunkt är en angelägenhet för de nationella domstolarna. Kraven enligt Europakonventionen är således mer allmänt hållna och innebär att bevisvärderingen i praktiken inte får resultera i att domstolen gör avkall på mer grundläggande principer som bevisbörda och beviskrav.

5.3.3 Rättspraxis som inskränkning

Frågan om HD kan ställa krav på bevisvärderingen har länge varit föremål för en omfattande diskussion. I doktrinen råder delade meningar där förespråkare från båda sidor går att finna. Enligt en mening skulle sådana så kallade bevisprejudikat stå i strid mot principen om fri bevisvärdering.¹⁸¹ Enligt en annan bör bevisvärderingen betraktas som kunskapsbaserad rättstillämpning, som kan vara föremål för prejudikat.¹⁸² HD-praxis från 1980 och framåt visar dock att domstolen inte varit främmande för att ta upp fall där bevisvärderingen stått i förgrunden, ovanstående oenigheter till trots.¹⁸³ Mot bakgrund av principen om fri bevisvärdering torde dessa bevisprejudikat inte anses lika normerande som andra HD-avgöranden, men likväl är det auktoritativa uttalanden gjorda av högsta instans. Enligt Holmgård bör därför en domare ha goda skäl för att frånga HD:s bedömning, i de fall det aktuella målet är jämförligt med ett av HD:s bevisprejudikat.¹⁸⁴ Det finns således sådant som tyder på att avgöranden på området inte helt saknar prejudicerande verkan, varför följande delavsnitt ägnas åt att granska mål där HD gjort uttalanden om hur bevisvärderingen bör gå till.

¹⁸¹ Se exempelvis Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 173.

¹⁸² Se exempelvis Lindell (2007) s. 357 f.

¹⁸³ Diesen (2015/16) s. 667.

¹⁸⁴ Holmgård (2019) s. 42 f.

5.3.3.1 Balkongmålet

I det uppmärksammade Balkongmålet¹⁸⁵ stod en man åtalad för bland annat försök till mord på sin hustru efter att han enligt gärningsbeskrivningen hade misshandlat henne och därefter kastat ut henne från en balkong. Trots att balkongen låg på sjätte våningen överlevde kvinnan fallet, dock med betydande men. Till följd av skadorna var kvinnans minnesbilder av det inträffade mycket begränsade, men hon uppgav att mannen hade burit henne ut till balkongen och därefter roterat henne. Mannen förnekade dock detta och uppgav att kvinnan själv hade hoppat från balkongen i syfte att ta sitt eget liv.¹⁸⁶

Då målet prövades betonade HD inledningsvis att den fria bevisprövningen inte innebär att den återopade bevisningen är överlämnad åt domstolens skönmässiga bedömning; bevisvärderingen ska istället grundas på rationella och objektiva skäl samt utföras strukturerat. Domstolen konstaterade därefter att den fria bevisprövningen inte utgör hinder mot att vissa principer för bevisvärderingen kan gälla, och att sådana principer kan utvecklas i rättspraxis.¹⁸⁷ Efter detta uttalande presenterade HD en bevisprövningsmetod, som enligt domstolen kan användas i fall likt detta.

I HD:s förespråkade metod ska rätten initialt vid granskning av det samlade bevismaterialet identifiera den bevisfakta med betydelse för bevis temat, det vill säga de bevis som utgör stöd för åklagarens gärningsbeskrivning. De identifierade bevisen ska därefter värderas, där bevisning av mindre betydelse inledningsvis kan läggas åt sidan. När varje enskilt bevisfaktum till stöd för åtalet har värderats ska dessa vägas samman. Om rätten då finner att det sammanlagda bevisvärdet inte når upp till beviskravet ska den tilltalade frikännas på grund av att bevisningen mot denne är otillräcklig. Den tilltalades bevisning behöver då inte bedömas alls. Om åklagarens bevisning däremot är så stark att beviskravet uppnås ska den tilltalades berättelse och

¹⁸⁵ NJA 2015 s. 702.

¹⁸⁶ NJA 2015 s. 702 punkt 1–5.

¹⁸⁷ NJA 2015 s. 702 punkt 20–21.

bevisning till stöd för denna granskas. Motbevisas det som läggs den tilltalade till last ska åtalet ogillas. Detsamma gäller om den tilltalades bevisning företar värde från åklagarens bevisning i sådan utsträckning att beviskravet mot den tilltalade inte längre kan anses som uppnått. Innan bevisvärderingen avslutas ska en övergripande och slutlig sammanvägning av bevisningen göras, där bevisning som tidigare lagts åt sidan kan beaktas.¹⁸⁸

Bevisvärderingsmetoden i Balkongmålet har fått ett betydande genomslag i underinstansernas bevisvärderande verksamhet.¹⁸⁹ Detta innebär dock inte att metoden varit fri från kritik. Enligt Agnafors brister metoden i rättssäkerhetshänseende; en slutsats som han stödjer på fyra kumulativa argument.¹⁹⁰ Agnafors hävdar att det inledningsvis inte är möjligt att ta ställning till frågan om beviskravet är uppfyllt när endast åklagarens bevisning granskats, då värdet av bevisningen inte kan bedömas förrän alla bevis beaktats. Vidare uppges att metoden medför en risk för prematurt frikännande domar, särskilt i fall där försvarets egen bevisning skulle ha fastslagit åklagarens tes som den enda rimliga förklaringen. Agnafors framhåller därutöver att metoden medför en risk för konfirmeringsbias¹⁹¹, då den kräver att rätten tar ställning i målet i ett tidigt skede. Slutligen framförs att metoden föranleder en risk för att man de facto tillämpar en delad bevisbörda.¹⁹² Även Mellqvist instämmer i Agnafors kritik och tillägger att metoden fått alltför stort genomslag, särskilt då HD själv manade till försiktighet då metoden presenterades.¹⁹³

5.3.3.2 Ord mot ord-målen

I NJA 2009 s. 447 I och II stod de tilltalade i målen åtalade för våldtäkt, där den huvudsakliga bevisningen utgjordes av målsägandes utsaga. De tilltalade

¹⁸⁸ NJA 2015 s. 702 punkt 22–23.

¹⁸⁹ Mellqvist (2019/20) s. 776.

¹⁹⁰ Agnafors (2019/20) s. 363.

¹⁹¹ En tendens i mänskligt beteende varvid man tenderar att fästa vikt vid det som bekräftar de egna övertygelserna och bortse eller undervärdera relevansen hos det som säger emot dessa övertygelser.

¹⁹² Agnafors (2019/20) s. 363 f.

¹⁹³ Mellqvist (2019/20) s. 778 ff.

förnekade dock brott, varför det förelåg en ord mot ord-situation i målen. Då målen prövades konstaterade HD inledningsvis att det för fällande dom inte är tillräckligt att målsägandes berättelse är mer trovärdig än den tilltalades; åtal kan således inte anses styrkt genom att målsägandens och den tilltalades utsagor vägs mot varandra och målsägandens därvid bedöms väga tyngre. HD betonade därefter att avsaknaden av teknisk bevisning och direkta vittnesuppgifter dock inte utesluter fällande dom och framhöll att en alltigenom trovärdig utsaga från målsäganden kan, i förening med vad som i övrigt framkommit i målet såsom uppgifter om målsägandes beteende efter händelsen, vara tillräckligt för att beviskravet ska anses vara uppnått. Det är dock ett rimligt krav att målsägandens utsaga i möjligast mån kontrollerats under förundersökningen, även om brister i sådan kontroll inte per automatik behöver leda till bedömningen att åtalet inte har blivit styrkt.

I NJA 2010 s. 671 stod den tilltalade i målet åtalad för bland annat våldtäkt mot barn. Likt ovan nämnda fall bestod den huvudsakliga bevisningen i målet av målsägandes utsaga, medan den tilltalade förnekade brott; en ord mot ord-situation förelåg således även här. I domskälen hänvisade HD inledningsvis till ovan nämnda principuttalande. Domstolen stipulerade därefter ett antal kriterier för bedömning av utsagans trovärdighet, där det betonades att vikten vid bedömningen främst bör läggas vid innehållet i berättelsen. Enligt HD:s fastlagda kriterier bör det särskilt beaktas huruvida utsagan är ”klar, lång, levande, logisk, rik på detaljer, påvisat sanningsenlig i viktiga enskildheter samt fri från felaktigheter, motsägelser, överdrifter, svårförklarliga moment, konstansbrister, dåligt sammanhang eller tvekan i avgörande delar”.¹⁹⁴ Ju mer målsägandens utsaga överensstämmer med detta, desto mer trovärdig förefaller den vara.

I doktrinen har det dock riktats viss kritik mot ovan nämnda trovärdighets-kriterier, där det bland annat framförts att vissa kriterier fått ett oproportionerligt stort inflytande på bedömningen. Därutöver har även andra

¹⁹⁴ NJA 2010 s. 671 punkt 7–8.

svårigheter med kriterierna betonats, däribland att kriterierna inte alltid kan prövas på samma utsaga, att olika personer har olika förutsättningar att uppfylla dem samt att det oftast inte är möjligt att verifiera resultatet av prövningen utav dem.¹⁹⁵

5.3.3.3 Sammanfattande synpunkter

Utifrån ovan behandlade rättsfall har HD uppställt tydliga riktlinjer för den bevisvärderande verksamheten. Huruvida dessa riktlinjer utgör formella inskränkningar i den fria bevisvärderingen är som tidigare nämnts en omdiskuterad fråga, även om det finns sådant som tyder på att underrätterna tolkat dem som så.

5.3.4 Bevisvärderingsmetoder som inskränkning

Sedan principen om fri bevisvärdering infördes under 40-talet, har bevisvärderingen varit föremål för en omfattande akademisk debatt som banat väg för flertalet bevisvärderingsmetoder. Fram till 90-talet dominerades debatten av förespråkare för tema- respektive värdemetoden, vilka båda utgör sannolikhetsorienterade metoder som bygger på ett matematiskt och statistiskt inspirerat sannolikhetsbegrepp.¹⁹⁶ Den främsta metodologiska skillnaden mellan de två metoderna är utgångspunkten och tillvägagångssättet för prövningen. I temametoden prövas sannolikheten för bevistemat utifrån de framlagda bevisen, medan värdemetoden bedömer sannolikheten för att bevistemat framkallat bevisen.¹⁹⁷ Eftersom det statistiska underlag som skulle krävas för att tillämpa en metodik baserad på sannolikhets och numerisk bevisvärdering de facto saknas, har metoderna inte fått något större fotfäste i domstolarnas praktik.¹⁹⁸ Mot bakgrund av det kan metoderna, som i sin helhet är sprungna från doktrinen, inte anses utgöra en formell inskränkning i den fria bevisvärderingen, varför de två metoderna kommer att lämnas därhän.

¹⁹⁵ Diesen (2015) s. 84 ff.

¹⁹⁶ JK:s rättssäkerhetsprojekt - Felaktigt dömda (2006) s. 63 samt Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 169 f.

¹⁹⁷ Björkman m.fl. (1997) s. 37.

¹⁹⁸ Diesen (1996/97) s. 528.

En bevisvärderingsmetod som däremot fått en mer framträdande roll i domstolarnas praktiska arbete är den så kallade hypotesmetoden.¹⁹⁹ Metoden utgår från beviskravet ”bortom rimligt tvivel”, och innebär att domstolen ska beakta alternativa hypoteser till åklagarens gärningsbeskrivning. För att det ska vara möjligt att uppställa sådana alternativa hypoteser krävs det inledningsvis att målet blivit tillräckligt utrett. Vid tillämpning av hypotesmetoden ska rätten därför, som första steg, ta ställning till om det så kallade utredningskravet är uppfyllt.²⁰⁰ Detta utredningskrav varierar beroende på brottets grovhet, den tilltalades inställning, brottets komplexitet samt bevissituationen i det aktuella målet.²⁰¹ Finner rätten vid denna initiala prövning att utredningskravet inte är uppfyllt ska åtalet ogillas, eftersom bevisvärderingen inte kan genomföras på ett säkert sätt.²⁰²

Är utredningskravet däremot uppfyllt inleds metodens andra steg, där domstolen uppställer alternativa hypoteser till åklagarens gärningspåstående. De alternativa hypoteserna ska vara rimliga, innebärandes att de ska konkretiseras med hjälp av vissa fakta i målet samt kunna motiveras rationellt. Om de uppställda alternativa hypoteserna kan falsifieras, ska den tilltalades skuld anses ställd bortom rimligt tvivel. Visar det sig däremot att en alternativ hypotes inte går att falsifiera, föreligger rimligt tvivel varpå domstolen ska meddela frikännande dom.²⁰³ För frikännande dom krävs inte fullt stöd för den alternativa hypotesen eller ens att denna är mer trolig än åklagarens gärningspåstående, utan det är tillräckligt att en alternativ hypotes kan vinna något konkret och rimligt stöd genom fakta i målet. Vad man jämför är således inte sannolikheten för temat i förhållande till sannolikheten för det friande alternativet, utan om det finns något substantiellt stöd för det senare. För fall där sådant stöd finns är åklagartemat inte tillräckligt som rättslig förklaring till det inträffande, varpå talan ska ogillas.²⁰⁴

¹⁹⁹ Se exempelvis det ovan behandlade Balkongmålet, NJA 2015 s. 702 punkt 71, där HD tycks överväga alternativa hypoteser ex officio.

²⁰⁰ Diesen (2015) s. 180.

²⁰¹ Diesen (2015) s. 226 f.

²⁰² Diesen (2015) s. 180.

²⁰³ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s. 166 f.

²⁰⁴ Björkman m.fl. (1997) s. 40.

Om hypotesmetodens riktlinjer utgör formella inskränkningar i den bevisvärderande verksamheten kan diskuteras. Å ena sidan är metoden hämtad från doktrin, vilket i sig inte utgör en bindande rättskälla. Å andra sidan har metoden fått visst fotfäste i praxis, varpå metoden kan sägas inrymmas i ett av HD:s meddelade bevisprejudikat. Klart är dock att domstolen enligt 46 kap. 4 § andra stycket RB har en utredningsstandard att förhålla sig till, även om denna utredningsstandard inte alltid uppställer lika höga krav som hypotesmetodens utredningskrav.

5.4 När kan en domstols bevisvärdering anses vara oriktig?

Utifrån ovanstående framställning har det tydliggjorts att gällande rätt ställer krav på bevisvärderingen, trots att denna i grunden ska vara fri. Det förefaller därför möjligt att klassificera bevisvärdering som riktig respektive oriktig, beroende på hur väl denna överensstämmer med ovan nämnda krav. Kraven bör således kunna tjäna som vägledning vid en bedömning av huruvida bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd, där kraven i de mer allmängiltiga rättskällorna bör tillmätas större vikt.

En sådan rättskälla är förarbetena, som uppställer fyra krav på bevisvärderingen. Kraven är visserligen allmänt hållna men bör trots det kunna ligga till grund för en bedömning avseende bevisvärderings riktighet; detta med hänsyn till kravens grundläggande innehåll. Att bevisvärderingen exempelvis ska genomföras på ett objektivt sätt och enbart baseras på sådant som framkommit under förhandling är av så fundamental betydelse, att det närmast är att se som en självklarhet. Att kraven dessutom går att hänföra till grundlag samt andra lagrum i RB förstärker denna ståndpunkt, då kraven därigenom givits en mer framträdande ställning i svensk rätt. Bevisvärdering som avviker från förarbetenas krav i alltför hög grad borde mot bakgrund av det tala för att en oriktig bevisvärdering skett, och att en ny prövning därför är motiverad.

Ytterligare en rättskälla av sådan ställning är Europakonventionen, som ställer diverse krav på det nationella rättegångsförfarandet inbegripet den bevisvärdering som sker däri. Konventionens krav på bevisvärderingen är allmänt hållna men likt kraven i förarbetena är de av sådan fundamental betydelse att de bör kunna ligga till grund för en bedömning av huruvida bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd. Bevisvärdering som i praktiken resulterat i att domstolen frångått grundläggande principer som bevisbörda och beviskrav bör således bedömas som oriktig, då rättsprocessen i ett sådant fall inte överensstämmer med konventionens krav.

Vid bedömning av huruvida bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd torde kraven som uppställts genom HD:s bevisprejudikat tillmätas mindre självständig betydelse, då det som ovan nämnts råder stor oenighet härom. Att klassificera bevisvärdering som oriktig enbart på grund av att den avviker från HD:s bevisprejudikat borde därför svårligen vara möjligt. Prejudikaten bör dock inte helt förbises, då de likväl är auktoritativa uttalanden gjorda av högsta instans. Visst belägg finns därför för Holmgårds uppfattning om att domaren bör motivera varför denne frångått HD:s bedömning i de fall som det aktuella målet är jämförbart med ett av HD:s bevisprejudikat.

Bevisprejudikaten som behandlats uppställer krav och riktlinjer, där vissa är av mer generell karaktär. Genom Balkongmålet uppställde HD en bevisvärderingsmetod som är tillämplig i vissa typer av brottmål. Metoden har dock fått viss kritik, samtidigt som HD själv påpekat att den inte ska ses som en generell bevisvärderingsmetod tillämplig för alla typer av brottmål. Metoden bör därför inte tolkas som ett facit på huruvida bevisvärderingen blivit riktigt genomförd, även om den erbjuder viss vägledning i frågan. Prejudikatets mer allmänna kravställning på objektivitet, rationalitet och struktur borde dock kunna tillmätas större vikt, då det i stort bekräftar de krav som redan uppställs i förarbetena. Genom NJA 2009 s. 447 I och II uppställde HD tydliga riktlinjer för den bevisvärderande verksamheten. I målen markerade domstolen dels att en fällande dom aldrig kan grundas på enbart den omständigheten att målsägandes berättelse är mer trovärdig än den

tilltalades, dels att målsägandes berättelse kan ligga till grund för fällande dom om det finns stödbevisning som styrker denna. Den sistnämnda riktlinjen ska dock beaktas med viss försiktighet, då det i målen även betonades att brister i stödbevisningen inte per automatik behöver leda till bedömningen att åtalet inte är styrkt. Oavsett i vilken mån HD:s riktlinjer kan anses bindande, förefaller det rimligt att vidta försiktighet med att enbart lägga målsägandes berättelse till stöd för fällande dom. Uttalandena bör således bedömas som skäligen, varför riktlinjerna bör kunna ligga till grund vid bedömning av huruvida bevisvärderingen blivit riktigt genomförd. I NJA 2010 s. 671 bekräftade HD ovan nämnda bevisprejudikat, samtidigt som det presenterades riktlinjer för bedömning av en utsagas trovärdigheten. Som nämnts har dock dessa trovärdighetskriterier varit föremål för kritik, varför det bör vara svårt att bedöma bevisvärderingen som oriktig enbart på grund av att värderingen avvikit från kriterierna.

Att klassificera bevisvärdering som oriktig enbart på grund av att den inte utförts i enlighet med doktrinen bevisvärderingsmetoder torde inte anses möjligt, då doktrinen inte utgör en bindande rättskälla. Bedömningen blir dock annorlunda då en metod förankrar sig i en bevisrättslig princip, vilket hypotesmetoden i viss mån gjort. Som tidigare nämnts utgår nämligen hypotesmetoden från beviskravet ”bortom rimligt tvivel”; ett beviskrav som innebär att det för åtals bifall inte får finnas någon alternativ rimlig förklaring till fakta i målet. Mot bakgrund av det kan hypotesmetodens krav på att domaren ska pröva och falsifiera alternativa hypoteser sägas inrymmas i det av HD fastlagda beviskravet, varpå metoden bör kunna beaktas vid en prövning av om bevisvärderingen blivit riktigt genomförd. Liknande resonemang kan även tillämpas för hypotesmetodens utredningskrav, då kravet utgör ett första grundläggande steg inför prövning av alternativa hypoteser.

Utifrån ovanstående redogörelse är det möjligt att konstatera att en domstols bevisvärdering kan klassificeras som oriktig, även om skarpa gränser för bedömningen svårligen kan dras. I gällande rätt har det dock

uppställts krav på bevisvärderingen, vilka bör kunna tjäna som vägledning vid en bedömning av huruvida bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd. Som påvisats ovan tar kravställningen främst sikte på bevisvärderingens genomförande, snarare än de enskilda bevisens bevisvärde. Kraven utgör således inte ett direkt hot mot principen om fri bevisvärdering, utan främjar istället den tilltalades behov av en rättssäker rättsprocess. Som nämnts bör vissa av dessa krav tillmätas större vikt vid bedömningen av huruvida bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd, medan andra bör ha mindre självständig betydelse. För att möjliggöra en bättre översyn sammanfattas dessa krav nedan, där kraven kategoriserats utifrån vilken vikt de bör tillmätas.

I den första kategorin återfinns de krav som bör tillmätas större vikt vid bedömningen av huruvida bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd. Utifrån dessa krav kan en domstols bevisvärdering bedömas som oriktig om den grundats på en *subjektiv bedömning*, på *totalintrycket* av det föreliggande materialet eller på *annat material än processmaterialet*. Därutöver kan bevisvärderingen bedömas som oriktig om *domsmotiveringen är otydlig eller bristfällig i avgörande delar*, om *bevisbördan är felaktigt placerad* eller om *beviskravet inte uppfyllts*.

I den andra kategorin återfinns krav av mindre självständig betydelse, men som likväl utgör värdefull vägledning i frågan om bevisvärderingen blivit oriktigt genomförd. Vid bedömning härav bör det särskilt beaktas om *alternativa hypoteser* beaktats, om det föreligger *brister i bevisningen*, om *målsägandeutsagan granskats i tillräcklig mån* samt om rätten tagit hänsyn till eventuellt *behov av stödbevisning*. Inom ramen för denna kategori bör det även beaktas om domstolen meddelat fällande dom *enbart på den grund att målsägandeutsagan bedömts som mer trovärdig än den tilltalades*, om *Balkongmålets bevisvärderingsmetod varit aktuell att tillämpa* samt om *HD:s bevisprejudikat frångåtts utan att domaren motiverat anledning här till*.

6 Resning på grund av oriktig bevisvärdering

Förevarande kapitel avser att fördjupa sig i frågan om en ansökan om resning kan beviljas på den grund att bevisvärderingen framstår som oriktig enligt gällande rätt. Vid första anblick kan detta anses besynnerligt, då det tidigare klargjorts att rättegångsbalkens regler inte medger resning på denna grund. Som kommer att framgå i det följande är rättegångsbalken emellertid inte det enda relevanta regelverket vid beslut om resning, varför frågan kräver djupare granskning. Kapitlet syftar därutöver till att närmare undersöka hur lagstiftaren motiverade sitt ställningstagande i att exkludera oriktig bevisvärdering som resningsgrund från gällande rätt, samt hur dessa argument stått sig över tid. Slutligen avser kapitlet att ge en översikt över de norska och danska resningsinstituterna; två rättsordningar som medger resning på grund av oriktig bevisvärdering.

6.1 Möjligheten till resning på grund av oriktig bevisvärdering

Som framgår av kapitel fyra medger rättegångsbalkens regler inte resning enbart på den grund att bevisvärderingen framstår som oriktig. Möjligheten till resning på grund av oriktig bevisvärdering förefaller utifrån det som minimal, på gränsen till icke existerande. Som framgår av HD:s praxis kan frågan om resning dock inte enbart bedömas utifrån rättegångsbalkens regler; domstolen måste därutöver även beakta den konventionsrättsliga och unionsrättsliga regleringen. Vid beaktande av det har det hänt att HD beviljat resning utanför rättegångsbalkens regler, vilket följande delavsnitt avser att se närmare på.

6.1.1 Juliavgörandet

I det så kallade Juliavgörandet²⁰⁵ hade sökande, JS, dömts för bland annat skattebrott, trots att hen personligen påförts skattetillägg avseende samma gärning en tid före brottmålsdomen. Efter att domen vunnit laga kraft inkom JS med en resningsansökan, som i huvudsak uppgav att förfarandet om skattetillägg hade utgjort hinder mot ny prövning av åklagarens talan. JS anförde således att brottmålsdomen inte var förenlig med förbudet mot dubbelbestraffning, som bland annat finns kodifierad i artikel 4.1 i Europakonventionens sjunde tilläggsprotokoll.

Då resningsansökan prövades konstaterade HD inledningsvis att det dåvarande svenska systemet, i vilket både brottspåföljd och skattetillägg kunde utgå för samma gärning, inte var förenligt med den återopade artikeln. Detta hade HD sedan tidigare fastslagit genom plenieavgörandet NJA 2013 s. 502; ett avgörande som meddelats efter den aktuella brottmålsdomen.²⁰⁶ I anslutning härtill konstaterade dock HD att ett nytt avgörande av HD, ED eller EUD inte utgör någon ny omständighet eller något nytt bevis, varför resning inte kunde beviljas enligt 58 kap. 2 § 4 p. RB. Vidare anfördes att en rättstillämpning som inte stämmer överens med ett senare avgörande av HD inte utgör en rättstillämpning som uppenbart strider mot lag, varför resning inte heller kunde beviljas enligt 58 kap. 2 § 5 p. RB. Det fanns således, konstaterade HD, inte tillräckligt med stöd i dittillsvarande praxis för att bevilja resning utifrån rättegångsbalkens resningsregler.²⁰⁷

HD påtalade dock därefter att frågan om resning inte enbart kan bedömas utifrån rättegångsbalkens regler, då domstolen därutöver även måste beakta den konventionsrättsliga och unionsrättsliga regleringen.²⁰⁸ I anslutning till uttalandet hänvisade HD till artikel 1 EKMR, som anger att staterna ska garantera var och en som befinner sig under deras jurisdiktion de fri- och

²⁰⁵ NJA 2013 s. 746.

²⁰⁶ NJA 2013 s. 746 punkt 1–2.

²⁰⁷ NJA 2013 s. 746 punkt 13–15.

²⁰⁸ NJA 2013 s. 746 punkt 16.

rättigheter som skyddas genom konventionen. Vidare hänvisade HD till artikel 13 EKMR, som anger att var och en som fått sina fri- och rättigheter kränkta ska ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet. HD konstaterade att det i enlighet med artiklarna således är den enskilda konventionsstaten som primärt ansvarar för att skyddet enligt konventionen upprätthålls, med den principiella utgångspunkten att ingripanden i första hand ska göras på det nationella planet när en kränkning väl har skett. Mot den angivna bakgrunden fann HD att svenska domstolar i vissa situationer måste kunna besluta om resning utan hinder av 58 kap. 2 § RB. Så skulle särskilt, men inte uteslutande, kunna ske då en viktig konventionsrättighet satts åt sidan eller då överträdelsen av konventionen får ingripande återverkningar för den enskilde.²⁰⁹ Då förbudet mot dubbelbestraffning ansågs utgöra en sådan viktig konventionsrättighet, beviljades resning i målet med stöd av 1994 års lag om Europakonventionen.²¹⁰

6.1.2 Kan Juliavgörandets räckvidd utvidgas?

Inom ramen för denna uppsats ger Juliavgörandet upphov till en relevant fråga, nämligen om prejudikatet kan utvidgas till att även omfatta mål där man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund. Ulf Lundqvist, lektor i processrätt vid Örebro universitet, är av denna uppfattning. Lundqvist anför att avgörandet etablerar en skyldighet för domstolarna att tillämpa 58 kap. 2 § 5 p. RB för att avbryta en pågående rättighetskränkning, trots att rekvisiten i bestämmelsen helt eller delvis inte är uppfyllda. Detta förutsätter dock att det står klart att den ifrågasatta bevisvärderingen strider mot Europakonventionen, och då närmast rätten att betraktas som oskyldig till dess att skuld blivit lagligen fastställd enligt artikel 6.2 EKMR.²¹¹

Det anförda argumentet har, enligt min mening, viss bäring. I Juliavgörandet ansågs förbudet mot dubbelbestraffning utgöra en sådan viktig

²⁰⁹ NJA 2013 s. 746 punkt 17–25.

²¹⁰ NJA 2013 s. 746 punkt 25 samt punkt 39.

²¹¹ Lundqvist (2019) s. 120.

konventionsrättighet som kunde föranleda resning utöver rättegångsbalkens regler, detta för att tillgodose artikel 13 EKMR. Eftersom att även rätten till en rättvis rättegång borde kvalificeras som en sådan viktig konventionsrättighet, finns det skäl att anta att HD kan bevilja resning på motsvarande grunder i de fall denna konventionsrättighet kränkts. Att en domstols bevisvärdering kan utgöra en kränkning mot rätten till en rättvis rättegång har vidare påvisats i kapitel fem, varför prejudikatet bör kunna utvidgas till att även omfatta mål där man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund.

Att det är teoretiskt möjligt att utvidga Juliavgörandet till att även omfatta mål där man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund är dock inte tillräckligt för att så ska ske; domstolen måste därutöver även vara öppen för ett sådant resonemang. Att bevisvärderingens kvalitet på senare år spelat en allt större roll vid bedömningen om resning bör beviljas talar i viss mån för detta. Praxis på området tyder på att oriktig bevisvärdering numera utgör en omständighet som motiverar resning; en ståndpunkt som bland annat kom till uttryck i J.R-fallet. I målet beviljade HD resning, bland annat med hänsyn till den svaga bevisning som låg till grund för hovrättens fällande dom. Att HD funnit brister i rättegångsbalkens resningsregler talar även till stöd för detta, vilket Juliavgörandet utgör ett tydligt exempel på. I avgörandet fann HD rättegångsbalkens regler otillräckliga, varför domstolen sökte svar på annat håll. Prejudikatet torde således medföra att HD även i fortsättningen inte stirrar sig blind på rättegångsbalkens resningsgrunder, varpå den här typen av resonemang borde kunna beaktas i allt högre grad. Att HD på senare år dessutom börjat frånga de drygt 80 år gamla förarbetena stödjer även denna uppfattning. Som exempel härpå kan nämnas den omständighet att HD numera tillämpar tilläggsregeln mer frekvent, trots att regeln enligt förarbetena enbart var avsedd för särskilda undantagsfall. Mot bakgrund av det bör motiven och dess uttalanden om att oriktig bevisvärdering inte utgör grund för resning i viss mån minskat i betydelse, vilket stödjer uppfattningen att domstolen hade varit öppen för att utvidga prejudikatet till att även omfatta mål där man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund.

Att HD vid flera tillfällen uttryckligen anfört att en resningsansökan inte kan beviljas enbart på den grund att bevisvärderingen framstår som oriktig talar dock emot detta.²¹² Domstolen har sin praxis genomgående upprätthållit rättegångsbalkens nyhetskrav, även om nyhetskravet genom NJA 1975 C 125 satts relativt lågt. Att nyhetskravet upprätthållits sedan 1600-talets andra hälft, då dagens resningsinstitut reglerades genom restitution, talar även för att domstolen inte hade varit öppen för att utvidga prejudikatet på angivet sätt. Nyhetskravet kan mot bakgrund av dess långa historia nämligen antas ha en djup förankring i det svenska resningsinstitutet, varför det bör krävas mycket för att domstolen ska vara villig att frånga det. Det bör slutligen även beaktas att ett konstaterande om att en domstols bevisvärdering varit så undermålig att rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 EKMR blivit kränkt, bygger på ett avsevärt svårare gränsdragningsresonemang jämfört med ett konstaterande om att en otillåten dubbelbestraffning förekommit. Svårigheten ligger bland annat i att bevisvärderingen i grunden är fri, varför det bör krävas mycket för att domstolen ska komma till en sådan slutsats. Ett beslut om att en domstols bevisvärdering utgör en kränkning av 6 EKMR hade mot bakgrund av det kunnat medföra stora rättsliga konsekvenser, vilket utgör ytterligare en omständighet till stöd för att domstolen inte hade varit öppen för att utvidgat prejudikatet på angivet sätt.

Sammantaget finns det sådant som tyder på att en ansökan om resning kan beviljas vid åberopande av oriktig bevisvärdering som resningsgrund, detta genom en utvidgning av Juliavgörandets prejudikat. För praktiskt genomslag är det dock inte tillräckligt att de teoretiska möjligheterna finns; HD måste därutöver vara öppen för att utvidga prejudikatet på angivet sätt. HD har dock vid flera tillfällen uttryckligen anfört att en resningsansökan inte kan beviljas enbart på grund av att bevisvärderingen framstår som oriktig; en ståndpunkt som tycks stå oförändrad än idag. Mot bakgrund av det torde HD som primär utgångspunkt vara ytterst försiktig med att utvidga prejudikatet till att omfatta mål där man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund, varför

²¹² Se bl.a. J.R-fallet, Högsta domstolen, beslut den 6 oktober 1998, ärende Ö 2958–98.

möjligheten till resning på denna grund även fortsättningsvis borde bedömas som minimal.

6.2 Diskussionen i förarbetena

I processlagberedningens förslag till rättegångsbalk fördes en diskussion om huruvida oriktig bevisvärdering borde införas som resningsgrund, detta efter att två sakkunniga uppställt ett förslag på sådan reglering.²¹³ Förslaget avfärdades dock, med stöd av två huvudsakliga argument. Till stöd för sin slutsats anförde beredningen inledningsvis att en omprövning grundad på oriktig bevisvärdering redan möjliggjordes genom det ordinära överklagandeförfarandet. En extraordinär omprövning på denna grund skulle därmed inkräkta på det ordinära förfarandets uppgift, vilket beredningen inte ansåg förenligt med instansordningens princip. Vidare anförde beredningen att förslaget inte var kompatibelt med principen om bevisningens omedelbarhet; en princip ämnad att göra den materiella domen mer säker och tillförlitlig. En möjlighet till extraordinär omprövning av bevisningen bedömdes mot bakgrund av det inte tillgodose domens materiella riktighet, utan tvärtemot ansågs förslaget medföra en risk för felaktiga domar då domstolen i flera fall skulle få förlita sig på uppteckningar från tidigare förhandlingar. Enligt beredningen förelåg denna risk även i de fall där bevisningen återigen kunde tas upp omedelbart inför rätten, då utsagor angivna en längre tid efter den aktuella händelsen torde minskat i tillförlitlighet. I ljuset av dessa två argument ansåg sig beredningen inte kunna biträda de sakkunnigas förslag om oriktig bevisvärdering som resningsgrund.²¹⁴ Departementschefen delade sedermera denna ståndpunkt, på den huvudsakliga grunden att en omprövning av bevisfrågan redan möjliggjordes genom det ordinära överklagandeförfarandet. Utskottet tillstyrkte således beredningens förslag, varpå oriktig bevisvärdering utelämnades som resningsgrund från rättegångsbalkens reglering.²¹⁵

²¹³ Förslaget återges i prop. 1939:307 s. 11 ff.

²¹⁴ SOU 1938:44 s. 73 f.

²¹⁵ NJA II 1940 s. 157 och 171.

Genom en lagändring 1971 togs den så kallade ändringsdispensen för prövning i HD bort, varför möjligheten till prövningstillstånd i HD för att ändra en felaktig dom idag är mycket begränsad.²¹⁶ Premisserna för lagstiftarens ställningstagande har således förändrats, varför det finns anledning att se över förarbetenas anförda argument på nytt. Genom att ändringsdispensen tagits bort kan en extraordinär omprövning av bevisvärderingen inte längre anses inkräkta på det ordinära förfarandets uppgift, varpå sådant förfarande inte heller kan anses strida mot instansordningens princip. Det förstnämnda argumentet har således minskat i betydelse, om inte helt fallit bort. Att bevisfrågor nu som huvudregel endast prövas i två instanser istället för tre tyder även på att det andra argumentet minskat i relevans. En extraordinär omprövning av bevisningen får nämligen numera anses tillföra garantier såvitt avser den materiella domens säkerhet, särskilt i de fall där prövningen görs av högsta instans.

6.3 Komparativ utblick

Mot bakgrund av vad som framförts ovan kan man fråga sig om beslutet att inte inkludera oriktig bevisvärdering som resningsgrund fortfarande är motiverat eller om en revidering av lagstiftningen bör ske. Inom ramen för denna fråga blir det intressant att undersöka hur andra rättsordningar reglerat den aktuella resningsgrunden, vilket följande delavsnitt på ett översiktligt sätt avser att göra. Undersökningen kommer att förhålla sig till norsk och dansk rätt, vilka båda möjliggör resning vid återopande av oriktig bevisvärdering som resningsgrund.

6.3.1 Norge

Den norska motsvarigheten till resning, *gjenåpning*, i brottmål regleras i 27 kap. lov om rettergangsmåten i straffesaker. Bestämmelserna om resning till förmån för den tilltalade återfinns i §§ 390–392. Likt de svenska resningsreglerna är bestämmelserna uppdelade i flera resningsgrunder, som i norsk rätt tilldelats olika verkningsgrad. Av lagrummen framgår nämligen att

²¹⁶ Se 54 kap. 10 § 2 p. RB.

resning *ska* beviljas i de situationer förutsättningarna i §§ 390–391 föreligger, medan resning enligt § 392 *kan* beviljas om så finnes påkallat.²¹⁷ Resningsgrunderna i §§ 390–391 uppvisar stora likheter med rättegångsbalkens resningsregler, då de bland annat medger resning på grund av brottsligt förfarande samt vid nytillkomna omständigheter och bevis. I § 392 återfinns dock två resningsgrunder för vilka det svenska resningsinstitutet saknar motsvarighet. Bestämmelsen har följande lydelse.

§ 392. Selv om vilkårene i §§ 390 eller 391 ikke er til stede, kan gjenåpning til gunst for siktede besluttes når Høyesterett har fraveket en lovtolking som den tidligere har lagt til grunn, og som dommen bygger på.

Det samme gjelder når særlige forhold gjør det tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny.

Som framgår av lagrummet ger § 392 andra stycket straffeprosessloven grund för resning då särskilda omständigheter gör det tveksamt om domen är riktig och vägande hänsyn talar för att skuldfrågan blir prövad på nytt. Bestämmelsen uppvisar således stora likheter med den svenska tilläggsregeln, men skiljer sig åt genom att den inte uppställer något nyhetskrav. För resning är det istället tillräckligt att domen, vid en ny granskning av bevisningen, framstår som tvivelaktig.²¹⁸ Resningsgrunden har således en mer generell karaktär och åberopas därför ofta som en subsidiär grund för resning, särskilt i de fall då ansökan grundar sig på resningsgrunden om nya omständigheter och bevis.²¹⁹ När resningsgrunden infördes var den kontroversiell, varför förarbetena betonade en restriktiv tillämpning av bestämmelsen.²²⁰ Mot bakgrund av det har resningsgrunden varit föremål för strikt praxis och enbart föranlett resning i ett fåtal fall.²²¹ Resningsgrunden fungerar därmed som en yttersta säkerhetsventil, enbart avsedd för fall där domens riktighet starkt kan ifrågasättas.

²¹⁷ Stridbeck och Haugen Moen (2021) s. 585 f.

²¹⁸ Andenæs (2000) s. 135.

²¹⁹ Stridbeck och Haugen Moen (2021) s. 586.

²²⁰ Andenæs (2000) s. 134 f.

²²¹ Stridbeck och Haugen Moen (2021) s. 586.

6.3.2 Danmark

Den danska motsvarigheten till resning, *genoptagelse*, i brottmål till förmån för den tilltalade regleras i § 977 lov om rettens pleje. Likt de norska resningsreglerna uppvisar lagrummet stora likheter med 58 kap. 2 § RB, med undantag för resningsgrunden i § 977 första stycket tredje punkten. Bestämmelsen har följande lydelse.

§ 977. På begæring af en domfældt kan genoptagelse af en ved Højesteret eller ved en landsret pådømt sag finde sted:

[...]

3) når der i øvrigt foreligger særlige omstændigheder, der gør det overvejende sandsynligt, at de foreliggende bevisligheder ikke har været rigtigt bedømt.

Som framgår av lagrummet utgör bestämmelsen grund för resning när det föreligger särskilda omständigheter som gör det övervägande sannolikt att bevisningen i målet inte bedömts korrekt. Bestämmelsen tar således sikte på bevisvärderingsfrågor, som enligt dansk rätt inte kan överklagas och därmed inte omprövas på ordinär väg. Det var bland annat mot bakgrund av det som den aktuella resningsgrunden infördes.²²²

Resningsgrunden i § 977 första stycket tredje punkten i retsplejeloven skiljer sig från övriga resningsgrunder på två sätt. För det första begränsas den av en tidsfrist angiven i § 979 retsplejeloven, som stadgar att en ansökan om resning på aktuell grund ska inkomma inom fem år från det att brottmålsdomen avkunnats. Har sökande varit frihetsberövad till följd av domen utsträcks dock tidsfristen till två år efter frisläppandet. För det andra förekommer resningsgrunden enbart i fall då resning söks till förmån för den tilltalade.²²³ I linje med dessa begränsningar har det anförts att bestämmelsen ska tillämpas med försiktighet; endast när det finns verklig sannolikhet för fel i bevisvärderingen bör resning tillåtas. En alltför frekvent tillämpning hade nämligen riskerat att orsaka en allmän osäkerhet gentemot det straffrättsliga systemet samt medfört ökad risk för oriktigt frikännande domar då bevisning

²²² Hurwitz (1959) s. 413.

²²³ Toftegaard Nielsen (2021) s. 541.

i regel minskar i styrka med tiden.²²⁴ Av allt att döma har bestämmelsen tillämpats på angivet sätt av domstolarna, då resningsgrunden enbart föranlett resning i ett fåtal fall.²²⁵

6.4 Sammanfattande synpunkter

Detta kapitel har bland annat syftat till att besvara uppsatsens tredje frågeställning, det vill säga om en ansökan om resning kan beviljas på den grund att bevisvärderingen framstår som oriktig enligt gällande rätt. Genom ovanstående redogörelse har frågan besvarats. Av framställningen framgår att en ansökan om resning troligen kan beviljas då man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund, detta genom en utvidgning av Juliavgörandets prejudikat. Mot bakgrund av att HD vid flera tillfällen uttryckligen anfört att en resningsansökan inte kan beviljas på angiven resningsgrund torde dock HD vidta försiktighet med att utvidga prejudikatet på angivet sätt, varför framgångsutsikterna för en sådan resningsansökan borde bedömas som små.

Uppfattningen om att HD troligen inte hade beviljat resning på grund av oriktig bevisvärdering bottnar framförallt i lagstiftarens val om att inte inkludera oriktig bevisvärdering som resningsgrund; att frånga lagstiftarens aktiva beslut torde nämligen domstolen inte gärna göra. Som anförts ovan finns det dock anledning att ifrågasätta om lagstiftarens val fortfarande är motiverat eller om en revidering av lagstiftningen bör ske. Att de norska och danska resningsinstituten medger resning på grund av oriktig bevisvärdering förstärker frågans legitimitet. I förhållande till den danska regleringen blir detta särskilt påtagligt, då den aktuella resningsgrunden främst infördes för att täcka upp den brist som det ordinära överklagandeförfarandet medförde. Genom elimineringen av ändringsdispensen 1971 föreligger numera liknande brister i det svenska rättsförfarandet vilket föranleder den naturliga frågan; bör oriktig bevisvärdering införas som resningsgrund i svensk rätt?

²²⁴ Hurwitz (1959) s. 413 f.

²²⁵ Toftegaard Nielsen (2021) s. 554.

7 Analys

Följande kapitel syftar till att besvara uppsatsens fjärde och sista frågeställning, det vill säga om oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt. För att besvara frågeställningen genomförs en analys mot bakgrund av gällande rätt, med fokus på de skäl som identifierats för respektive emot införandet av en sådan resningsgrund. Att fokuspunkten för denna analys lagts vid uppsatsens fjärde frågeställning grundar sig i att övriga frågeställningar redan besvarats; den första frågeställningen besvaras i uppsatsens fjärde kapitel, den andra i uppsatsens femte kapitel och den tredje i uppsatsens sjätte kapitel. Frågeställningarna och svaren därtill kommer dock att behandlas översiktligt i förevarande kapitels avslutande del, då de slutsatser som fattats i förhållande till uppsatsen presenteras.

7.1 Brister i nuvarande lagstiftning

För att frågan om oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt ska bli relevant bör det inledningsvis föreligga brister i nuvarande lagstiftning. Påståendet kan i viss mån betraktas som självklart; om rättegångsbalkens resningsbestämmelser varit välfungerande hade nämligen lagändringen, som utgångspunkt, inte behövts. Följande delanalys avser därför att se närmare på frågan om det föreligger brister i nuvarande lagstiftning samt utröna vilka dessa i så fall är.

Som tidigare framförts har dagens resningsbestämmelser enbart genomgått mindre ändringar sedan dess ikraftträdande 1940. Den nuvarande lagstiftningen har således inte varit föremål för någon större översyn på drygt 80 år. Att lagstiftningen är ålderstigen är visserligen inte tillräckligt för att den ska klassificeras som bristfällig men omständigheten blir, mot bakgrund av de lagändringar som sedan dess skett, betydande. Sedan resningsreglernas tillkomst har bland annat ändringsdispensen för prövning i HD tagits bort, varför bevisvärderingsfrågor inte längre kan överklagas dit. Eftersom rättegångsbalkens resningsregler inte heller medger omprövning på denna

grund kan bevisvärderingsfrågor, som utgångspunkt, därmed inte prövas i HD. Huruvida denna reglering överensstämmer med Europakonventionens krav kan ifrågasättas. Enligt artikel 13 EKMR ska nämligen var och en som fått sina konventionsrättsliga fri- och rättigheter kränkta ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet. Att en domstols bevisvärdering kan utgöra en kränkning av en konventionsrättighet, närmare bestämt rätten till en rättvis rättegång, har tidigare påvisats i kapitel fem. Då bevisvärderingsfrågor enligt nuvarande reglering inte kan prövas i HD förefaller det således som att svensk rätt inte tillgodoser konventionens krav fullt ut, vilket utgör en brist i nuvarande lagstiftning.

Av kapitel fyra har det påvisats att resning enbart kan beviljas under strikt begränsade förutsättningar, vilka återges i rättegångsbalkens resningsgrunder med dess tillhörande krav. Att lagstiftningen innefattar tydliga krav utgör emellertid ingen brist; snarare kan det anses fördelaktigt då det bidrar till ökad förutsägbarhet. Tydligheten får dock inte övergå till stelbenthet, vilket dagens resningsregler tenderar att göra. För att resningsinstitutet ska kunna utgöra den säkerhetsventil som rättsmedlet ursprungligen inrättades för bör regelverket lämna utrymme för viss flexibilitet. Med alltför stort fokus på formalistiska krav föreligger nämligen en risk för att resningsansökningar avslås, även då resningsdomstolen finner det troligt att den dömda är oskyldig till det brott hen dömts för. Då nuvarande reglering inte lämnar utrymme för sådan flexibilitet blir denna risk påtaglig, vilket utgör en brist i lagstiftningen.

Att HD funnit brister i nuvarande lagstiftning är slutligen en omständighet som bör beaktas, vilket Juliavgörandet utgör ett tydligt exempel på. I avgörandet fann HD rättegångsbalkens regler otillräckliga, varpå domstolen istället beviljade resning utifrån konventionsrättens krav. Även om HD inte varit lika tydlig i sina uttalanden om resningsreglernas brister i andra mål, finns det indikationer på att domstolen uppfattat regelverket som bristfälligt även på annat håll. I NJA 1975 C 125 ansågs exempelvis en systematiskt genomförd sammanställning och sakkunnig granskning av det tidigare åberopade bevismaterialet under särskilda förhållanden uppfylla nyhetskravet

i 58 kap. 2 § 4 p. RB. Genom uttalandet sänkte HD nivån på vad som annars krävs för att nyhetskravet ska anses vara uppfyllt, något domstolen troligen inte hade gjort om de funnit att regelverket var komplett. Till följd av rättsfallet är anspråken på vad som är att betrakta som nytt numera relativt lågt ställda, varför det i hög grad är överlämnat åt resningsdomstolen att avgöra vad som ska omprövas och vad som ska stå. Nuvarande reglering lämnar således utrymme för godtyckliga bedömningar, vilket synliggjorts i E.T- och K.L-fallet där nyhetskravet bedömdes på olika sätt. Den inkonsekventa tillämpningen av nyhetskravets innebörd medför idag brister i förutsägbarheten, vilket kan kritiseras utifrån ett rättssäkerhets-perspektiv.

7.2 Bör oriktig bevisvärdering införas som resningsgrund i svensk rätt?

Att det föreligger brister i den nuvarande regleringen har ovanstående delanalys påvisat, vilket motiverar frågan om oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt. För att lagändringen ska vara befogad bör två omständigheter föreligga. Den tilltänkta lagändringen bör inledningsvis avhjälpa de identifierade bristerna. Därutöver bör skälen som talar för lagändringen väga tyngre än skälen som talar emot den. Följande delanalys avser därför att undersöka nämnda omständigheter för att slutligen ta ställning till frågan om oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt.

7.2.1 Vilka skäl talar för en lagändring?

Som påtalats ovan kan bevisvärderingsfrågor numera inte prövas i HD, varken på ordinär eller extraordinär väg. Omständigheten utgör en tydlig brist i nuvarande reglering, som starkt kan ifrågasättas utifrån ett konventionsrättsligt perspektiv. Genom att införa oriktig bevisvärdering som resningsgrund hade denna brist avhjälpats, då det till följd av lagändringen hade varit möjligt att pröva bevisvärderingsfrågor i HD på extraordinär väg. Lagändringen hade därmed tillgodosett konventionsrättens krav på ett

effektivt rättsmedel, vilket utgör ett tydligt skäl till stöd för resningsgrundens införande.

En resningsgrund som tar sikte på felaktigheter i bevisvärderingen hade vidare bidragit med ökad flexibilitet, vilket nuvarande resningsregler saknar. Bedömningen av om resning bör beviljas enligt en sådan resningsgrund hade nämligen inte fastnat i formaliteter såsom om sökande inkommit med något nytt i målet, utan istället fokuserat på det viktiga; om domen är att bedöma som materiellt riktig eller inte. Genom en sådan reglering hade resningsinstitutet kunnat fungera som den säkerhetsventil den ursprungligen är skapt för, vilket utgör ytterligare ett skäl till stöd för lagändringen.

Genom att införa oriktig bevisvärdering som resningsgrund hade även de brister som HD identifierat till stor del avhjälpas. Att den aktuella lagändringen hade åtgärdat den brist som uppdagades i Juliavgörandet har tidigare påvisats; bristen avsåg nämligen resningsreglernas oförenlighet med Europakonventionens krav. I förhållande till de brister som nyhetskravet ger upphov till hade resningsgrunden inte haft en lika tydlig avhjälpande effekt, men problematiken hade troligtvis mildrats. Genom att införa en resningsgrund som tar sikte på oriktigheter i bevisvärderingen hade nämligen risken för godtyckliga bedömningar minskat, då frågan om beviljad resning inte längre hade varit avhängigt av vad resningsdomstolen klassificerar som nytt. Detta hade bidragit till en ökad förutsägbarhet på resningsinstitutets område, vilket är att betrakta som fördelaktigt utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv.

Genom lagändringen hade även förutsägbarheten ökat i de resningsmål där bevisvärderingen varit så undermålig att rätten till en rättvis rättegång kränkts, då resningsdomstolen till följd av lagändringen inte hade behövt gå utanför rättegångsbalkens regler för att bevilja resning på så sätt som gjordes i Juliavgörandet. En sådan rättstillämpning hade troligen varit mer förutsägbar för den enskilde i målet, vilket utgör ytterligare ett skäl till stöd för lagändringen.

En resningsgrund som tar sikte på felaktigheter i bevisvärderingen hade vidare givit upphov till en högst behövlig säkerhetsventil. Behovet har bland annat synliggjorts i J.R-fallet, där HD inte kunde bevilja resning trots att domstolen ställde sig frågande till underrätternas bevisvärdering. Genom att införa oriktig bevisvärdering som resningsgrund hade resning i denna typ av mål kunnat beviljas och leda till en frikännande dom i ett tidigare skede, vilket utgör ytterligare ett skäl till stöd för lagändringen. Behovet av en sådan säkerhetsventil förstärks även av den omständighet att det oftast inte är rättstillämpningen som föranleder svårigheter när domstolen avgör ett brottmål, utan hur den bevisning som lagts fram i målet ska värderas. Bevisvärderingen är därmed en av domstolarnas svårare uppgifter, varpå risken för bevisvärderingsfel gör sig påtaglig. I ljuset av det kan det antas att bevisvärderingsfel ofta är det som föranleder en felaktig dom, varpå behovet av en resningsgrund som tar sikte på sådana felaktigheter ökar.

Ytterligare ett skäl till stöd för lagändringen är att nyhetskravet numera kan betraktas som en formalitet, särskilt då resning söks och beviljas utifrån tilläggsregeln. Som påvisats i avsnitt 4.1.4 är det främst nyhetskravet som förhindrar resning på grund av oriktig bevisvärdering, då sökande enligt kravet måste inkomma med någon ny omständighet eller något nytt bevis. För det fall sökande inte inkommer med något nytt kan resning inte beviljas. Inkommer sökande däremot med nytt material kan resning medges, även om omständigheten eller beviset sedermera visar sig ha marginellt eller inget bevisvärde.²²⁶ På detta sätt fungerar nyhetskravet som en formell nyckel som öppnar upp för en prövning av bevisvärderingen men som vid denna prövning inte behöver ha någon betydelse. Rättsläget ter sig således vara det, att den som enbart ifrågasätter den ursprungliga bevisvärderingen inte kan få någon ny prövning. Finner hen däremot något som kan fungera som en nyckel kan resning beviljas och målet tas upp på nytt. Genom att införa oriktig bevisvärdering som resningsgrund minskas denna problematiska reglering, vilket utgör ett skäl till stöd för lagändringen. I anslutning härtill kan

²²⁶ Se exempelvis J.R-fallet, där de omständigheter som föranledde resning inte hade någon avgörande betydelse för utgången i den efterföljande rättegången.

ytterligare ett skäl till stöd för lagändringen anförs. Genom att införa oriktig bevisvärdering som resningsgrund hade processen för den enskilda inte blivit lika kostsam, då sökande inte längre hade varit tvungen att vidta kostsamma utredningsåtgärder i jakt på nytt material. Det anförda gör sig särskilt påtagligt vid ovanstående situation, det vill säga den där sökande kan påvisa domens oriktighet men då hen saknar den formella nyckel som nyhetskravet numera fungerar som.

Den tilltänkta lagändringen hade vidare avhjälpt problematiken som belysts i avsnitt 4.1.5 avseende den stundvis svåra skillnaden mellan rättstillämpningsfel och bevisvärderingsfel. Problematiken borde visserligen inte göra sig aktuell i särskilt många fall, men bör trots det beaktas som ett skäl till stöd för lagändringen. Till följd av lagändringen hade de två situationerna nämligen behandlats lika, varpå gränsdragningsproblematiken hade minskat i relevans.

Till stöd för lagändringen talar slutligen de skäl som motiverar sanningsprincipens framträdande ställning då resning söks till förmån för den tilltalade. Som nämnts i avsnitt 3.2.1 motiveras principens framträdande ställning i dessa mål av den för en rättsstat fundamentala målsättningen att ingen oskyldig ska dömas för brott, upprätthållandet av människovärdet samt allmänhetens tilltro till rättsskipningen. Då målsättningen om att ingen oskyldig ska dömas för brott är lika aktuell i de fall den felaktiga domen förorsakats av en oriktig bevisvärdering, kan motivet anföras som skäl för införandet av oriktig bevisvärdering som resningsgrund. På samma sätt gör sig argumenten om människovärdets upprätthållande samt allmänhetens tilltro till rättsskipningen gällande; det centrala för allmänheten är nämligen *att* en oskyldig människa dömts och inte *vad* denna felaktiga dom beror på. Att en felaktig dom enligt dagens resningsregler inte går att åtgärda enbart för att den förorsakats av oriktig bevisvärdering torde således påverka allmänhetens syn på människovärdet samt dess tilltro till rättsskipningen i negativ riktning, något som hade åtgärdats om oriktig bevisvärdering infördes som resningsgrund i svensk rätt.

7.2.2 Vilka skäl talar emot en lagändring?

Resningsinstitutet har införts för att tillgodose intresset av materiellt riktiga domar, varför det är av grundläggande betydelse att den extraordinära omprövningen frambringar ett säkert och tillförlitligt resultat. Som framgått av avsnitt 6.2 ställde sig processlagberedningen kritisk till om ett sådant resultat kan uppnås vid en extraordinär omprövning av bevisningen, kritik som i viss mån är befogad. Eftersom bevisvärdet tenderar att minska med tiden och då möjligheten att bedöma vittnens, målsägandes och tilltalades utsagor i regel är bättre vid en muntlig förhandling är bevisunderlaget ofta mer tillförlitligt i den ordinära processen än i den extraordinära. Därutöver har domare i underrätterna vanligen mer vana i att bedöma bevisvärderingsfrågor än flertalet domare i HD, särskilt sedan ändringsdispensen för prövning i HD togs bort 1971. En resningsgrund som tar sikte på oriktigheter i bevisvärderingen hade mot bakgrund av det riskerat att ge upphov till fler felaktiga domar; en risk som bör undvikas utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Det ska dock noteras att denna risk inte gör sig lika gällande idag som då processlagberedningen diskuterade frågan. Eftersom domstolarna numera spelar in förhör och andra viktiga bevisupptagningar borde nämligen bevisunderlagets tillförlitlighet i stort vara detsamma vid den extraordinära prövningen, varför ovan anförda argument i viss mån minskat i betydelse.

Då den tilltänkta resningsgrunden är av mer generell karaktär löper den risk för att i praktiken nyttjas som en överklagan. Resningsinstitutet hade då riskerat att fungera som en extra instans i brottmålsprocessen, vilket är högst oförenligt med rättsmedlets funktion och dess extraordinära karaktär. Mot bakgrund av denna risk finns det skäl till att vidta försiktighet med att utvidga resningsreglerna till att även omfatta oriktig bevisvärdering som resningsgrund. Risken kan visserligen mildras genom praxis och reglering, dock inte i sådan omfattning att den försvinner helt, varför omständigheten bör beaktas som ett skäl emot resningsgrundens införande.

Ytterligare skäl emot lagändringen är att en utvidgning av resningsreglerna troligen hade bidragit till fler resningsansökningar. Det hade i sin tur ökat arbetsbelastningen hos domstolarna, vilket är högst oförmånligt ur ett processekonomiskt perspektiv. Som framgått av avsnitt 3.3 är handläggningen i resningsärenden dock skriftlig, varför den ökade arbetsbelastningen inte borde vara alltför påtaglig. Problematiken hade vidare kunnat mildras genom att förena resningsgrunden med en tidsfrist på liknande sätt som gjorts i Danmark. Genom en sådan reglering hade resningsgrundens omfattning begränsats, varpå resningsgrunden inte hade varit aktuell i lika många mål.

Genom att införa oriktig bevisvärdering som resningsgrund skapas ytterligare ett undantag till huvudregeln som är brottmålsdomens rättskraft, varpå orubblighetsprincipen och dess funktioner hade förpassats till en mer undanskymd roll. Som framgått av avsnitt 2.2. är orubblighetsprincipens funktioner av fundamental betydelse i en rättsstat där trygghetsfunktionen, den processekonomiska funktionen samt den auktoritetsfrämjande funktionen ofta betonas som de främsta. Då funktionerna fyller flera skyddsvärda intressen bör de inte kunna åsidosättas i första hand, vilket den tilltänkta lagändringen riskerar att göra. För att orubblighetsprincipen inte ska äventyras i alltför hög grad bör därför försiktighet vidtas med att utvidga resningsreglerna till att även omfatta oriktig bevisvärdering som resningsgrund. I anslutning härtill bör det vidare beaktas att resningsreglerna redan nu erbjuder resning till förmån för den tilltalade i betydligt större utsträckning än då resning söks till den tilltalades men. Genom att införa oriktig bevisvärdering som resningsgrund hade fördelningen mellan de två resningsinstituten blivit desto mer ojämn. Eftersom att resning till men för den tilltalade i regel inte går att motivera i lika hög grad talar det anförda inte nödvändigtvis emot lagändringen men omständigheten bör, inom ramen för frågeställningen, trots det beaktas.

Att den tilltänkta resningsgrunden löper risk att inkräkta på den fria bevisvärderingens princip är ytterligare ett skäl som talar emot lagändringen. Som framgått av avsnitt 5.1 innebär principen att rätten inte är bunden av några legala regler vid värdering av bevisningen; domstolen ska istället vara fri att värdera denna på lämpligt sätt. Genom att införa oriktig bevisvärdering som resningsgrund hade regler uppkommit för hur denna värdering ska gå till. Den presumtiva händelseutvecklingen hade varit oundviklig; genom att bedöma en domstols bevisvärdering som oriktig, uttalar sig resningsdomstolen även om hur bevisvärderingen rätteligen bör gå till. Då denna typ av uttalande kan anses vara oförenliga med principen om fri bevisvärdering, bör det anförda beaktas som ett skäl emot resningsgrundens införande.

Det sagda ska dock inte betraktas som självklart, då det likt oenigheterna kring HD:s bevisprejudikat torde råda en annan uppfattning härom. Enligt denna uppfattning hade resningsgrunden troligen inte bedömts som problematisk, då bevisvärdering enligt denna mening utgör kunskapsbaserad rättstillämpning som kan bli föremål för prejudikat. Det ska även noteras att den tilltänkta resningsgrunden tar sikte på mål där det förekommit rena oriktigheter vid underrättens bevisvärdering. Vid prövning av resningsgrunden ska resningsdomstolen således inte undersöka hur den själv skulle vilja avgöra målet, utan om bevisvärderingen är förenlig med de krav som enligt avsnitt 5.3 uppställs i gällande rätt. Mot bakgrund av det hade resningsdomstolens bedömningar som utgångspunkt inte givit upphov till någon ny regel avseende bevisvärderingen, utan snarare förhållit sig till de regler som redan existerar. Det ska det vidare beaktas att det är en stor skillnad på de bevisregler som uppställdes i 1734 års lag och de krav som identifierats i avsnitt 5.3. De identifierade kraven tar nämligen sikte på bevisvärderingens genomförande, snarare än de enskilda bevisens bevisvärde. Mot bakgrund av att den aktuella resningsgrunden främst hade prövats utifrån dessa mer generella krav hade resningsgrunden troligen inte utgjort något större hot mot den fria bevisvärderingens princip, varpå ovan anförda skäl minskar i betydelse.

Som skäl emot lagändringen talar slutligen den omständighet att den tilltänkta resningsgrunden hade riskerat att göra 58 kap. 2 § 4 p. RB verkningslös. Då skillnaden mellan de två resningsgrunderna främst är nyhetskravet, föreligger nämligen en risk för att sökande hade åberopat oriktig bevisvärdering som resningsgrund i syfte att undkomma nyhetskravet som annars hade behövts uppfyllas. Det bör dock noteras att denna risk inte borde göra sig aktuell i alla mål, då man mycket väl kan tänka sig ett fall där bevisvärderingen i underrättens dom varit riktig men där det senare uppkommit nytt material som motiverar ny prövning i målet. Mot bakgrund av det blir det tydligt att de två resningsgrunderna har olika tillämpningsområden som till stor del kompletterar varandra.

7.2.3 Slutsats

Att den tilltänkta lagändringen till stor del hade avhjälpt de brister som identifierats i avsnitt 7.1 har påvisats i ovanstående avsnitt. Det anförda talar starkt för resningsgrundens införande, men är i sig inte tillräckligt för att så ska ske. Utöver det bör nämligen även skälen som talar för resningsgrundens införande väga tyngre än skälen emot; en intresseavvägning bör därför göras.

Inom ramen för denna avvägning bör det inledningsvis noteras att resning alltid är ett undantag, och bör så även förbli. Försiktighet bör därför vidtas med att utvidga resningsgrunderna, då en alltför generös tillämpning av resningsreglerna hade riskerat att urholka rättskraften och de rättssäkerhetsgarantier som omfattas därav. Att införandet av oriktig bevisvärdering som resningsgrund hade förpassat orubblighetsprincipen till en mer undanskymd roll utgör således ett tungt vägande skäl emot resningsgrundens införande. Som framgått av avsnitt 7.2.2 finns utöver nämnda skäl även annat som talar emot lagändringen. Som påvisats i framställningen hade flera av dessa skäl dock kunnat mildras genom praxis och reglering, varför skälen endast bör tillmätas mindre vikt.

Till stöd för lagändringen talar dock flera tungt vägande skäl. Att införandet av resningsgrunden hade tillgodosett konventionsrättens krav på ett effektivt rättsmedel bör inledningsvis nämnas; särskilt då artikel 1 EKMR föreskriver konventionsstaternas skyldighet att garantera sina medborgare detta. Skälet gör sig särskilt påtagligt utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv, då rätten till ett effektivt rättsmedel utgör en viktig beståndsdel i kravet på rättssäkerhet. Att resningsgrunden hade öppnat upp för en mer flexibel bedömning bör vidare nämnas, då en sådan prövning hade möjliggjort ett mer rättvist resultat. Genom att fokusera prövningen på domens materiella riktighet, snarare än på formaliteter som om sökande inkommit med något nytt, hade felaktiga domar kunnat åtgärdas i ett tidigare skede vilket rättsfallsgenomgången i 4.2 utgör tydliga exempel på. Mot bakgrund av att resningsinstitutet införts för just detta syfte talar det anförda starkt för resningsgrundens införande. Att resningsgrunden på bättre sätt hade tillgodosett den enskildes behov av att inte förbli felaktigt dömd ska slutligen nämnas då intresset, ur en rättssäkerhetsaspekt, måste anses vara mycket starkt. Genom resningsgrundens införande hade felaktigt dömda givits ökade möjligheter till upprättelse, vilket alltid bör eftersträvas i ett rättssäkert samhälle. Som framgått av avsnitt 7.2.1 finns det utöver vad som nyss nämnts även andra skäl till stöd för införandet av oriktig bevisvärdering som resningsgrund, vilka även bör beaktas inom ramen för avvägningen.

Sammanfattningsvis finns det således skäl som talar för resningsgrundens införande, men även sådant som talar emot den. Vid en sammantagen bedömning ter det sig dock som att skälen för resningsgrundens införande både är fler och starkare, varpå min slutsats blir att oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt. Med hänsyn till att resningsinstitutet är en produkt av rättssäkerheten, ämnad åt att åtgärda materiellt felaktiga domar, ter sig denna slutsats följdenlig. Att förhindra upprättelse för en felaktigt dömd enbart på grund av att den felaktiga domen förorsakats av oriktig bevisvärdering är nämligen inte förenligt med kravet på rättssäkerhet varför lagändringen, utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv, bör komma till. För att orubblighetsprincipen inte ska äventyras i alltför hög grad bör dock

resningsgrunden tillämpas restriktivt och likt den danska och norska resningsregeln eventuellt kombinerats med ett krav om synnerliga skäl. Genom en sådan reglering hade balansen mellan sanningsprincipen och orubblighetsprincipen kunnat uppnås; en balans som alltid bör eftersträvas på resningsinstitutets område.

7.3 Sammanfattande slutsatser

Uppsatsens övergripande syfte var att undersöka möjligheten till beviljad resning då man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund. Inom ramen för syftet låg dels att undersöka om resning kan beviljas på grund av oriktig bevisvärdering enligt gällande rätt, dels att undersöka om oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt. För att uppnå syftet ställdes fyra frågeställningar, vilka uppsatsen avsåg att besvara. Genom ovanstående framställning har detta gjorts.

Uppsatsen har visat att 58 kap. 2 § RB medger resning till förmån för en tilltalad under strikt begränsade förutsättningar; en hållning som har sin grund i orubblighetsprincipen. Förutsättningarna återges i lagrummets fem resningsgrunder, vilka beviljar resning på grund av grövre rättegångsfel samt då nya omständigheter eller nytt bevis tillkommit efter dom. Mot bakgrund av det nyhetskrav som uppställs i 58 kap. 2 § 4 p. RB kan en extraordinär omprövning av bevisningen inte beviljas enligt rättegångsbalkens regler, varför möjligheten till resning på grund av oriktig bevisvärdering vid första anblick förefaller obefintlig. Som framgått av Högsta domstolens praxis kan frågan om resning dock inte enbart bedömas utifrån rättegångsbalkens regler. Det anförda betonades i Juliavgörandet, i vilket HD beviljade resning utanför rättegångsbalken resningsgrunder för att tillgodose konventionsrättens krav. Efter en analys av rättsfallet dras inledningsvis slutsatsen att en ansökan om resning troligen kan beviljas då man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund, detta genom en utvidgning av Juliavgörandets prejudikat. En sådan utvidgning förutsätter dock att det står klart att den ifrågasatta bevisvärderingen strider mot Europakonventionens krav, och då närmast

rätten till en rättvis rättegång. Att det är teoretiskt möjligt att utvidga Juliavgörandet till att även omfatta mål där man åberopar oriktig bevisvärdering som resningsgrund är dock inte tillräckligt för att så ska ske; domstolen måste därutöver även vara öppen för ett sådant resonemang. Vid analys härav förefaller HD vara något ovillig till att utvidga prejudikatet på angivet sätt, varpå bedömningen landar i att möjligheten till resning på grund av oriktig bevisvärdering även fortsättningsvis bör anses som minimal.

Uppfattningen om att HD troligen inte hade beviljat resning på grund av oriktig bevisvärdering bottnar framförallt i lagstiftarens aktiva beslut om att exkludera resningsgrunden från gällande rätt. Som påvisats emanerar dock detta beslut ur drygt 80 år gamla förarbeten som till stor del är oförenliga med det rättsläge som råder idag. I ljuset av det har uppsatsen ifrågasatt om lagstiftarens val fortfarande är motiverat eller om en revidering bör ske. Mot bakgrund av de brister som påvisats i nuvarande reglering och de tungt vägande skäl som identifierats till stöd för lagändringen landar bedömningen i att oriktig bevisvärdering bör införas som resningsgrund i svensk rätt, då en sådan reglering hade varit mer rättssäker än den som råder idag. Hur en sådan resningsgrund ska utformas för att balansen mellan orubblighetsprincipen och sanningsprincipen ska tillvaratas på bästa sätt har legat utanför den här uppsatsens syfte. Frågan är således väl värd att undersöka vidare. Förhoppningsvis kan rönen i denna uppsats då fungera som ett adekvat underlag, och på sikt bidra till ett mer rättssäkert resningsförfarande.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Svenskt offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 1926:32	Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning.
SOU 1938:44	Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.
SOU 1984:15	Ekonomisk brottslighet i Sverige: bakgrund, överväganden, åtgärder: slutbetänkande.

Propositioner

Prop. 1939:307	Kungl. Maj.ts proposition till riksdagen med förslag om lag om särskilda rättsmedel m.m.
Prop. 1984/85:32	Regeringens proposition om riktlinjer för det framtida arbetet mot ekonomisk brottslighet m.m.
Prop. 1987/88:23	Regeringens proposition om ändring i rättegångsbalken (resning i brottmål vid jäv).
Prop. 1987/88:58	Regeringens proposition om rätten att besluta om resning m.m.

Övriga myndighetspublikationer

NJA II 1940

JK:s rättssäkerhetsprojekt	Felaktigt Dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006.

Litteratur

Andenæs, Johs (2000), *Norsk straffeprosess Bind II*. 3 uppl., Universitetsforlaget. [cit. Andenæs 2000]

Bengtsson, Bertil (1990), *Resning i brottmål vid synnerliga skäl, i: Process och exekution: en vänbok till Robert Boman*. Iustus Förlag. [cit. Bengtsson 1990]

Björkman, Johanna, Diesen, Christian, Forssman, Fredrik, Jonsson, Peter (1997), *Bevis – Värdering av erkännande, konfrontationer, DNA och andra enstaka bevis*. Norstedts Juridik. [cit. Björkman m.fl. 1997]

Bogdan, Michael (2003), *Komparativ rättskunskap*, 2 uppl., Norstedts Juridik. [cit. Bogdan 2003]

Carlsson, Per, Persson, Mikael (2004), *Processrättens grunder*. 7 uppl., Iustus Förlag. [cit. Carlsson och Persson 2004]

Cars, Thorsten (1959), *Om resning i rättegångsmål*. Nordiska Bokhandeln. [cit. Cars 1959]

Danelius, Hans (2015), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5 uppl., Norstedts Juridik. [cit. Danelius 2015]

Diesen, Christian (2015), *Bevisprövning i brottmål*, 2 uppl., Norstedts Juridik. [cit. Diesen 2015]

Ekelöf, Per Olof, Andersson, Simon, Bellander, Henrik, Bylund, Torleif, Edelstam, Henrik, Pauli, Mikael (2018), *Rättegång – Tredje häftet*. 8 uppl., Norstedts Juridik. [cit. Ekelöf m.fl. 2018]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik (2008), *Rättsmedlen*. 12 uppl., Iustus Förlag. [cit. Ekelöf och Edelstam 2008]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars (2009), *Rättegång – Fjärde häftet*. 7 uppl., Norstedts Juridik. [cit. Ekelöf, Edelstam och Heuman 2009]

Holmgård, Lars (2019), *Bevisning i brottmål*. Norstedts Juridik. [cit. Holmgård 2019]

Hurwitz, Stephan (1959), *Den danske strafferetspleje*. 3 uppl., G.E.C. Gads forlag. [cit. Hurwitz 1959]

Lindell, Bengt, Eklund, Hans, Asp, Petter, Andersson, Torbjörn (2005), *Straffprocessen*. Iustus Förlag. [cit. Lindell m.fl. 2005]

Lundqvist, Ulf (2019), *Om prövningstillstånd i Högsta domstolen vid godtycklig eller uppenbart oriktig bevisvärdering i brottmål*. Bokbyrå. [cit. Lundqvist 2019]

Nääv, Maria, Zamboni, Mauro (2018), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur AB. [cit. Nääv och Zamboni 2018]

Pezcnik, Aleksander (1986), *Rätten och förnuftet – En lärobok i allmän rättslära*. Norstedts Juridik. [cit. Pezcnik 1986]

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*. 4 uppl., Norstedts Juridik. [cit. Sandgren 2018]

Zweigert, Konrad, Kötz, Hein (1998), *An Introduction to Comparative Law*, 3 uppl., Oxford University Press. [cit. Zweigert och Kötz 1998]

Welamson, Lars (1949), *Om brottmålsdomens rättskraft*. Nordiska Bokhandeln. [cit. Welamson 1949]

Welamson, Lars, Munck, Johan (2016), *Processen i hovrätt och Högsta domstolen – Rättegång VI*. 5 uppl., Wolters Kluwer. [cit. Welamson och Munck 2016]

Artiklar

Agnafors, Marcus ”Bevisprövningsmetoden i Balkongmålet – en kritik” i: *Juridisk Tidskrift*, 2019/20 s. 358–373. [cit. Agnafors 2019/20]

Diesen, Christian, ”Balkongfallet – ett riktigt bevisprejudikat” i: *Juridisk Tidskrift* 2015/16, s. 666–678. [cit. Diesen 2015/16]

Diesen, Christian ”Utom rimligt tvivel – om beviskrav och bevisvärdering i brottmål” i: *Juridisk Tidskrift*, 1996/97 s. 525–535. [cit. Diesen 1996/97]

Diesen, Christian, Häckter, Carin, ”HD:s beslut i Christer Pettersson-ärendet klargör orubblighetsprincipens primat” i: *Juridisk Tidskrift* 1998/99, s. 21–50. [cit. Diesen och Häckter 1998]

Lindell, Bengt ”Det svåra lyftet – bevisbörda och beviskrav på skivstången”
i: Svensk Juristtidning 2007, s. 341–366. [cit. Lindell 2007]

Martinsson, Dennis, ”Exoneration in Sweden – Is It Not about Time to Reform the Swedish Model?” i: Erasmus Law Review 2021, s. 87–101.
[cit. Martinsson 2021]

Mellqvist, Mikael ”Balkongmetoden – några kommentarer till vissa kommentarer” i: Juridisk Tidskrift, 2019/20 s. 776–781.
[cit. Mellqvist 2019/20]

Toftgaard Nielsen, Gorm ”Genoptagelse af straffesager i Danmark” i:
Svensk Juristtidning 2021, s. 538–559. [cit. Toftgaard Nielsen 2021]

Olsen, Lena ”Rättsvetenskapliga perspektiv” i: Svensk Juristtidning 2004,
s. 105–145. [cit. Olsen 2004]

Stridbeck, Ulf, Haugen Moen, Olav ”Gjenåpning av straffesaker i Norge” i:
Svensk Juristtidning 2021, s. 574–590.
[cit. Stridbeck och Haugen Moen 2021]

Träskman, Per Ole ”Rätten till riktig resning – en fråga försummad av
forskningen?” i: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2005, s. 249–
270. [cit. Träskman 2005]

Zila, Josef ”Om rättssäkerhet” i Svensk Juristtidning 1990, s. 284–305.
[cit. Zila 1990]

Elektroniska källor

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist,
Ragnar, Renfors, Cecilia (2021), ”Rättegångsbalken. En kommentar.”
JUNO Version 90 (uppdaterad den 1 november 2021). Tillgänglig via Juno,
Norstedts Juridik <https://juno-nj-se.ludwig.lub.lu.se/b> (besökt 2021-10-18,
2021-11-01 samt 2021-11-11).

The World Justice Project, ”Rule of Law Index 2020”
<https://www.worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2020/Sweden> (besökt 2021-10-07).

European Court of Human Rights, ”Guide on Article 4 of Protocol No. 7 to
the European Convention on Human Rights Right not to be tried or
punished twice” https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_ENG.pdf (besökt 2021-11-15).

Rättsfallsförteckning

Svenska domstolar

Högsta domstolen

NJA 1975 C 125.

NJA 1980 s. 725 .

NJA 1998 s. 148.

NJA 2002 not C 1.

NJA 2006 not 79.

NJA 2009 s. 447 I och II.

NJA 2010 not 40.

NJA 2010 s. 295.

NJA 2010 s. 671.

NJA 2013 s. 746.

NJA 2015 s. 702.

NJA 2016 not 17.

NJA 2018 s. 163.

Högsta domstolen, beslut den 6 oktober 1998, ärende Ö 2958–98.

Högsta domstolen, beslut den 4 september 2014, mål Ö 2666–14.

Hovrätterna

Svea hovrätt, dom den 14 september 1994, mål nr B 1972–94.

Svea hovrätt, dom den 21 maj 2002, mål B 644–02.

Hovrätten för Övre Norrland, dom den 18 mars 2005, mål B 49–05.

Svea Hovrätt, dom den 21 oktober 2010, mål B 6903–10.

Hovrätten för Övre Norrland, dom den 15 juni 2017, mål B 1138–16.

Svea Hovrätt, dom den 7 september 2018, mål B 2860–18.

Internationella domstolar

Europadomstolen

Klouvi mot Frankrike, no. 30754/03, 30 juni 2011.

Lüdi mot Schweiz, no. 12433/86, 15 juni 1992.

Telfner mot Österrike, no. 33501/96, 20 mars 2001.